

รายวิชา พุทธปรัชญาในอภิธรรมปิฎก

“อกุศลจิต”

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา

“อกุศลจิต”

จำนวนออกดไทย

พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา “อกุศลจิต”

วิทยาการบรรยาย

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.

คณะทำงาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จัดพิมพ์เผยแพร่

พุทธปรัชญาในอิทธิธรรมปิฎก “อกุศลจิต”

ผู้เขียน : พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

ที่ปรึกษา: พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส ผู้อำนวยการกองวิชาการ

บรรณาธิการ : พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

คณะทำงานถอดเทป : นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ พระมหาศรายุทธ ฐิตเมโธ

ผู้ตรวจปรูฟ : คณะกรรมการดำเนินงานโครงการเพิ่มทักษะ (Upskills)

รายวิชาพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา

จำนวนหน้า : ๘๐ หน้า

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

จำนวนพิมพ์ : ๑๐ เล่ม ฉบับสำเนาถอดเทป

จัดรูปเล่ม/ตรวจทาน : นายสุชญา ศิริธัญญกร

แบบปก : พระมหาศรายุทธ ฐิตเมโธ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ISBN xxx-xxx-xxx-xxx-x

จัดพิมพ์โดย : กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มจร

๓๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โทร.๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓ (ต่อ ๘๗๖๖)

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โทร.๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๕

โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๕๕๕

ส่วนหนึ่งของเนื้อหา
โครงการพัฒนาทักษะ(Upskills)
การสอนรายวิชา
พระพุทธศาสนา และพุทธปรัชญา

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ถึง ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

ผ่านระบบออนไลน์ zoom id 9779933546

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี

สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ

กองสื่อสารองค์กร

ส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริมฯ

กองกิจการวิทยาเขต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จำนวนเอกสาร

คำปรารภ

พุทธปรัชญาในภิธรรมปิฎก “อภุศลจิต” เล่มนี้ เกิดขึ้นมาจากการโครงการเพิ่มทักษะ(Upskills2) การสอนรายวิชา พระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา โดยร่วมมือกันทำงาน ๕ ส่วนงาน คือ กองวิชาการ สำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ กองสื่อสารองค์กร ส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริมฯ กองกิจการวิทยาเขต โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ(๑) เพื่อให้บุคลากรสายวิชาการมีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาสาระเกี่ยวกับรายวิชา พระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญาเพิ่มมากขึ้น (๒) เพื่อให้บุคลากรสายวิชาการ ได้พัฒนาศักยภาพเทคนิคการสอนเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญาเพิ่มมากขึ้น เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สูงขึ้น (๓) เพื่อให้บุคลากรสายวิชาการ ที่สอนรายวิชาพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา มีแนวทางการสอนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีการพัฒนาทักษะแก่คณาจารย์ที่เข้าอบรม จำนวน ๓๓๘ รูป/คน ผ่านระบบออนไลน์ zoom id 9779933546 และผ่านลิงก์ <https://zoom.us/j/9779933546> ระยะเวลา ดำเนินงาน ๕ เดือน ทุกวันศุกร์ เดือนละ ๔ ครั้ง เริ่มตั้งแต่วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๖๕ และสิ้นสุดโครงการอบรม วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มทักษะสอนรายวิชา พระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา แก่คณาจารย์ในคณะ วิทยาเขต

วิทยาลัยสงฆ์ และหน่วยวิทยบริการ จำนวน ๓๓๘ รูป/คน และคณาจารย์ผู้เข้าอบรมในโครงการ ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะ เทคนิคการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญาเพิ่มมากขึ้นสามารถนำไปปรับใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยไม่มีงบประมาณ และวิทยากรที่บรรยายก็บรรยายให้ความรู้แก่คณาจารย์ชาวมจร โดยการให้เปล่า

เมื่อจบโครงการดังกล่าวแล้ว ประโยชน์ที่นำไปใช้ (๑) บุคลากรสายวิชาการผู้เข้าอบรมมีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการเรียนการสอนเกี่ยวกับรายวิชาพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญาเพิ่มมากขึ้น (๒) บุคลากรสายวิชาการ ผู้เข้าอบรมได้พัฒนาศักยภาพเทคนิคการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญาเพิ่มมากขึ้น เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สูงขึ้น (๓) บุคลากรสายวิชาการ ผู้เข้าอบรมที่สอนรายวิชาพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา มีแนวทางการสอนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ เรื่อง พุทธปรัชญา ในอภิธรรมปิฎก “อกุศลจิต” ที่บรรยาย โดยพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร,, รองศาสตราจารย์, ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑ ครั้ง เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๕ โดยมีคณะทำงานถอดเทป ประกอบด้วย (๑) นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ (๒) พระมหาธิตี อนุภทโท (๓) พระมหาศรายุทธ ฐิตเมโธ (๔) นายสุชญา

ศิริรัฐภรณ์ โดยมีขั้นตอนการทำงานเป็น ๓ ระยะ คือ (๑) ส่งข้อมูลเพื่อ การถอดเทปเสียง เช่น วิดีโอ และพาวเวอร์พ้อยท์ (๒) ถอดเทปเสียง คำบรรยาย (๓) ปรับแก้ไขคำบรรยายให้ตรงคำที่บรรยาย ซึ่งการถอด เทปใช้เวลาและปรับแก้ไขประมาณเทปละ ๘-๑๒ ชั่วโมง แต่อย่างไรก็ ตาม ในการทำงานครั้งนี้ เพื่อให้มีการเผยแพร่ถอดเทปสำเนา ก่อน จึง ได้สร้างเป็นรูปเล่มหนังสือเผยแพร่ทางออนไลน์ไปก่อน อีกทั้งได้มี ร่วมแนวทางการทำงานแบบใหม่ของมหาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ส่วนงานมา ทำงานและเดินไปด้วยกัน ซึ่งเป็นการทำงานเป็นทีม และทีมตรงนี้ คือ ก้าวแรกและก้าวต่อ ๆ ไป ที่จะสร้างงานสร้างผลงานวิชาการที่เป็นไป ในทิศทางเดียวกัน ในฐานะผู้ปรับแก้ไขภาษาและปรับเนื้อหาให้ สอดคล้องกับคำบรรยายเรื่อง พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา “อกุศล จิต” ในฐานะคนทำงานประโยชน์ที่ได้รับ ก็คือความสุขที่ได้รับความรู้ ในขณะที่ถอดเทป และอีกประการหนึ่ง ก็คือได้สร้างผลงานวิชาการ เรื่อง พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา “อกุศลจิต” ซึ่งเกิดจากผู้บริหาร ระดับสูง รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยมาบรรยายให้ฟัง ซึ่งเรื่องทำนองเช่นนี้ ก็เกิดขึ้นที่จัดใน นามโครงการเป็นครั้งแรกและบรรยายกันนานเป็นระยะเวลา ๕ เดือน ซึ่งเกิดประโยชน์อย่างยิ่งแก่คณาจารย์และบุคคลทั่วไปที่ได้มีโอกาสได้ เข้าฟังและมาเรียนรู้วิชาการทางพระพุทธศาสนา เมื่อถอดเทปคำ บรรยายเรื่อง พุทธปรัชญา ในอภิปรัชญา “อกุศลจิต” เสร็จ เรียบร้อยแล้ว เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง จึงได้ร่วมกันทำเป็นเล่มใน

รูปแบบหนังสือแบ่งเป็นตอน ๆ ตอนละเรื่อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา พระพุทธศาสนาและ พุทธปรัชญา เมื่อจัดทำเป็นรูปเล่มเสร็จแล้ว ก็ได้นำมาเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์กองวิชาการ มจร ดังที่ปรากฏ

กราบขอบพระคุณองค์วิทยากร ผู้บริหารที่ประสิทธิประสาทความรู้เรื่องจักรวาลวิทยา ในทางพระพุทธศาสนา อย่างหาที่สุดมิได้ และขอขอบพระคุณท่านผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ที่ช่วยสนับสนุนโครงการนี้ด้วยดีตลอดมา จึงเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดหนังสือ “พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา “อกุศลจิต”” เล่มนี้ขึ้น ขออานิสงส์แห่งการจัดทำเล่มหนังสือ “พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา “อกุศลจิต”” ครั้งนี้ จงเป็นปัจจัยแห่งความเจริญแพร่หลายของพระสัทธรรม เพื่อความเกษมศานต์แห่งมหาชนตลอดกาลยาวนานสืบไป

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

หนังสือ “พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา “อภุศลจิต”” เป็นผลงานที่บรรยายของ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รองศาสตราจารย์, ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ที่คณะทำงานได้รวบรวมและเรียบเรียงขึ้นจากการบรรยายเรื่องพุทธปรัชญาในอภิปรัชญา “อภุศลจิต” จากโครงการเพิ่มทักษะ (Upskills.) การสอนรายวิชา พระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา

เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย ความหมาย “สามัญคุณลักษณะ” กับ “วิเสสลักษณะ” ความถึงขยายความวิเสสลักษณะ หรือลักษณะเฉพาะตน จิตแยกเป็นโลกียจิต และโลกุตตรจิต กิเลส ๓ ตัวที่เรียกว่าเป็นมูลราก กงล้อชีวิตแบบทิเบต อภุศลจิต คืออะไร อภุศลจิต แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ๓ ประเภทขยายความ โลกมูลจิต ๘ ดวง โลกมูลจิต ดวงที่ ๑ ถึง ๘ เปรียบเทียบโลกมูลจิต (๑-๒) เปรียบเทียบโลกมูลจิต (๓-๔) เปรียบเทียบโลกมูลจิต (๕-๖) เปรียบเทียบโลกมูลจิต (๗-๘) ขานอชานปัญหา : การทำบาปของผู้รู้กับผู้ไม่รู้? วิเคราะห์โลกมูลจิต ๘ ดวง โทสมูลจิต จิตมีโทษเป็นมูลรากข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โทสมูลจิต” โมหมูลจิต จิตมีโมหะเป็นมูลราก ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โมหมูลจิต” และเนื้อหาแต่ละหัวข้อ ได้แจ่มแจ้งในเล่มนี้แล้ว

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ “พุทธปรัชญาในอภิธรรมปิฎก “อกุศลจิต”” เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่อุทิศก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอภิธรรม เรื่องจิต ประเภทที่เป็นอกุศล ๑๒ ดวงและความแตกต่างระหว่างสามัญลักษณ์กับวิเสสลักษณะของจิตแต่ละดวง แก่คณาจารย์ นิสิตและประชาชนทั่วไปตลอดไป

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำปรารภ	๗
คำนำ	๑๑
ความนำ	๑๕
ความหมาย“สามัญญลักษณะ” กับ “วิเสสลักษณะ”	๑๘
ขยายความวิเสสลักษณะ หรือ ลักษณะเฉพาะตน	๒๐
โลกียจิต และโลกุตตรจิต	๒๑
กิเลส ๓ ตัวที่เรียกว่าเป็นมูลราก	๒๓
กมลชีวิตแบบทิเบต	๒๗
อกุศลจิต คืออะไร	๓๗
อกุศลจิต แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ๓ ประเภท	๓๘
ขยายความ โลกมุลจิต ๘ ดวง	๓๘
โลกมุลจิต ดวงที่ ๑	๔๔
โลกมุลจิต ดวงที่ ๒	๔๖
โลกมุลจิต ดวงที่ ๓	๔๗
โลกมุลจิต ดวงที่ ๔	๔๙
โลกมุลจิต ดวงที่ ๕	๕๑
โลกมุลจิต ดวงที่ ๖	๕๒
โลกมุลจิต ดวงที่ ๗	๕๓
โลกมุลจิต ดวงที่ ๘	๕๕

เปรียบเทียบโลภมูลจิต (๑-๒)	๕๘
เปรียบเทียบโลภมูลจิต (๓-๔)	๕๙
เปรียบเทียบโลภมูลจิต (๕-๖)	๖๐
เปรียบเทียบโลภมูลจิต (๗-๘)	๖๑
ชานอชานปัญหา : การทำบาปของผู้รู้กับผู้ไม่รู้?	๖๒
วิเคราะห์โลภมูลจิต ๘ ดวง	๖๕
โทสมูลจิต จิตมีโทสะเป็นมูลราก	๖๘
ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โทสมูลจิต”	๗๐
โมหมูลจิต จิตมีโมหะเป็นมูลราก	๗๓
ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โมหมูลจิต”	๗๕
สรุปความ	๗๙-
๘๐	

ความนำ

ขอถวายความเคารพพระเถรานุเถระที่เป็นผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ที่เข้าร่วมฟังบรรยายในครั้งนี้รวมทั้งคณะทำงาน ของหลาย ๆ ส่วนงานที่มาช่วยกันในการจัดโครงการครั้งนี้ ขอเจริญพร ท่านผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายคฤหัสถ์ทั้งส่วนกลางและส่วน ภูมิภาคทุกท่าน ครั้งนี้เป็นการบรรยายครั้งที่ ๔ ในหัวข้อพุทธปรัชญา ในอภิธรรมปิฎก เป็นการบรรยายต่อเนื่องจากครั้งที่แล้ว

ในครั้งที่แล้วเราได้ค้างประเด็นเรื่องจิต ปรมัตถธรรม ซึ่งเป็น หนึ่งในปรมัตถธรรม ๔ อย่าง วันนี้ก็จะต่อเรื่องจิตเป็นการเฉพาะ โดย จะเน้นไปที่จิตประเภทที่ไม่ดี ที่เรียกว่าจิตอกุศล หรืออกุศลจิต หรือ จิตที่เป็นบาปประเภทต่าง ๆ

ก่อนที่จะเข้าสู่ประเด็นว่า จิตที่ไม่ดี จิตที่เป็นอกุศล จิตที่ไม่ เกื้อกูล เป็นอย่างไรบ้าง เราจะมาทำความรู้จักข้อมูลพื้นฐานทั่วไปที่ เราควรจะต้องทราบเบื้องต้นก่อน ก็คือเรื่องของสิ่งที่เราเรียกในภาษา วิชาการทางอภิธรรมว่า สามัญญลักษณะและวิเสสลักษณะ ถ้าออก เสียงแบบบาลีก็คือ สามัญญลักษณะกับวิเสสลักษณะทั้ง ๒ อย่างนี้ ควรจะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อน สามัญญลักษณะนี้ไม่เป็นที่ สงสัยเพราะว่าเรารู้จักกันดี เช่น เวลาเราพูดถึงหลักไตรลักษณ์หรือ สามัญญลักษณะ ๓ อย่าง อันได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยง

เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เราทราบกันดีอยู่แล้ว ที่นี้ในวงวิชาการอภิปธรรม หรือพระพุทธศาสนาโดยรวม เวลาเรามองสิ่งต่าง ๆ ในโลกจักรวาลนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ปรมัตถธรรม ทั้ง ๔ ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน วิธีมอง ซึ่งจะมองได้ ๒ อย่าง คือ อภิปธรรมมองว่า สรรพสิ่งในจักรวาลจะมีลักษณะ ๒ อย่าง ไม่ว่าจะอะไรก็แล้วแต่ คือ สามัญญลักษณะและวิเสสลักษณะ

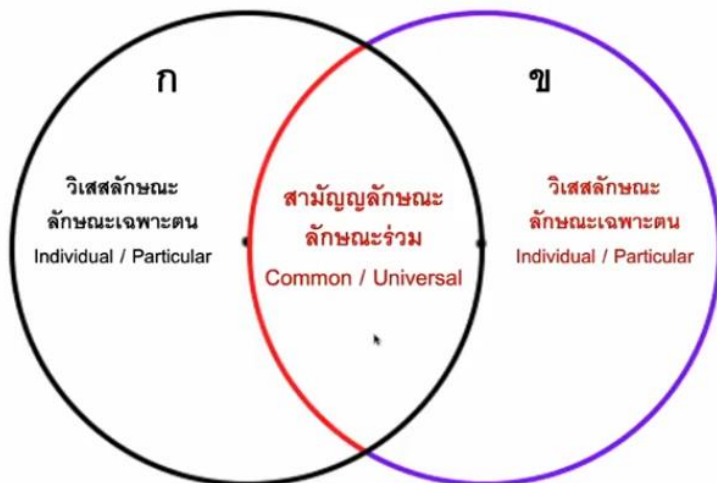
สามัญญลักษณะหรือที่เรียกในภาษาอังกฤษ Common Characteristic คือ ลักษณะที่สรรพสิ่งทั้งหลายมีส่วนร่วมกันหรือมีดีเสมอเหมือนกัน จะเรียกเป็นภาษาสมัยใหม่ว่าลักษณะสากล Universal ก็ได้ ได้แก่ ความไม่เที่ยง (อนิจจตา) ความเป็นทุกข์ (ทุกขตา) และความไม่มีตัวตน (อนัตตตา) นี่คือนิพพานลักษณะสากลที่ทุกสิ่งทุกอย่างมีเสมอเหมือนกันหมด ยกเว้นพระนิพพาน พระนิพพานมีเฉพาะลักษณะสุดท้าย ลักษณะร่วมกันกับสิ่งอื่น ๆ เพียงลักษณะเดียวคืออนัตตตา ความไม่มีตัวตน นอกนั้น อนิจจตา ทุกขตา ไม่มีในพระนิพพาน เพราะฉะนั้น เราเรียกว่า สามัญญลักษณะ ลักษณะร่วมกันและลักษณะที่ ๒ เรียกว่า วิเสสลักษณะ หรือบางครั้งเรียกว่า ปัจเจกัตตลักษณะ ที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า Individual หรือ Particular Characteristic คือ ลักษณะที่แตกต่างกันหรือลักษณะเฉพาะตนที่ทำให้สิ่งทั้งหลายแตกต่างกัน ทำให้สิ่งหนึ่งแตกต่างจากสิ่งหนึ่ง เช่น ลักษณะของไฟมีลักษณะของธาตุไฟ เตโชธาตุก็คือร้อน มีความร้อนเป็นลักษณะ ลักษณะของน้ำก็คือเอิบอาบ ลักษณะของจิตก็คือรู้

อารมณ์ ลักษณะเฉพาะตนของเวทนา คือ รู้สึกต่ออารมณ์ เราจะเห็นว่าไฟต่างจากน้ำอย่างไร สิ่งที่ทำให้ไฟแตกต่างจากน้ำก็คือลักษณะเฉพาะตนของไฟกับน้ำไม่เหมือนกัน ลักษณะเฉพาะตนของจิตกับลักษณะเฉพาะของเวทณาก็ไม่เหมือนกัน แต่ทั้งหมดทั้งหลายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นไฟก็ดี ไม่น้ำก็ดี ไม่ว่าจะเป็นจิตก็ดี ไม่ว่าจะเป็นเวทนาหรือดิน น้ำ ไฟ ลมทั้งหลายทั้งปวงมีลักษณะร่วมกันที่เรียกว่า สามัญญลักษณะ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีเสมอเหมือนกันหมด ไม่มีข้อยกเว้น เพราะฉะนั้น เวลาเราเรียนอภิธรรม เรียนพุทธปรัชญาในอภิธรรมปิฎก เราอาจจะตั้งคำถามว่าทำไมจิตมีทั้งหมด ๘๙ ดวง เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ จึงมีความแตกต่างกันแตกต่างจากอะไร แตกต่างไม่ใช่ความแตกต่างในเชิงของสามัญญลักษณะ เป็นการมองความแตกต่างในเชิงของวิเสสลักษณะคือลักษณะเฉพาะตน แต่ถ้าเรามองในเชิงสามัญญลักษณะ จิตก็ดี เจตสิกก็ดี รูปก็ดี ก็คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหมือนกันหมด เหมือนเรามองคน ระหว่างนาย ก กับนาย ข สิ่งที่ทำให้นาย ก แตกต่างจากนาย ข ทางจิตวิทยาเขาเรียกว่าบุคลิกภาพ Personality บุคลิกภาพคือสิ่งที่ทำให้นาย ก ต่างจากนาย ข ลักษณะนิสัยเฉพาะตน สูง ต่ำ ดำ ขาว ลักษณะเฉพาะตนทำให้นาย ก แตกต่างจากนาย ข แต่ทั้งนาย ก และนาย ข มีลักษณะร่วมกันคือเป็นคนเหมือนกัน

สิ่งที่ทำให้คนแต่ละคนแต่ละท่านในห้องนี้ต่างกัน เรียกว่า วิเสสลักษณะหรือปัจจัยตตลักษณะ

คำว่า “วิเสส” ในที่นี้ แปลว่า ความแตกต่าง หมายถึง รู้เฉพาะตนก็ได้ หมายถึงลักษณะ ทำให้สิ่งหนึ่งแตกต่างจากสิ่งหนึ่ง เช่น ดิน น้ำ ไฟ ลม สามัญญลักษณะของ ดิน น้ำ ไฟ ลม ก็คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วก็วิเสสลักษณะ ลักษณะเฉพาะตนของดิน น้ำ ไฟ ลม ก็คือ ไฟมีลักษณะคือร้อน น้ำมีลักษณะคือเอิบอาบ จิตมีลักษณะคือรู้อารมณ์ เวทนามีลักษณะคือรู้สึกต่ออารมณ์ แต่ทั้งหมดนี้มีสามัญญลักษณะเหมือนกันก็คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะฉะนั้นเวลาเราศึกษาอภิธรรม เราอาจจะตั้งคำถามว่า ทำไมจิตมีมากถึง ๘๙ ดวง เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ แยกย่อยออกไป ความแตกต่างหลากหลายนี้เป็นการมองจิต เจตสิก รูปในเชิงของลักษณะเฉพาะตนที่เรียกว่า วิเสสลักษณะ แต่ถ้ามองในเชิงสามัญญลักษณะเมื่อไร ก็เหมือนกันทั้งหมด เสมอภาคกัน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะฉะนั้น การที่เนื้อหาอภิธรรมมีมากแล้วก็ยุ่งยากซับซ้อนอีกด้วย เพราะเป็นการมองในเชิงของวิเสสลักษณะหรือปัจจัยตตลักษณะ

ขยายความวิเสสลักษณะ หรือ ลักษณะเฉพาะตน

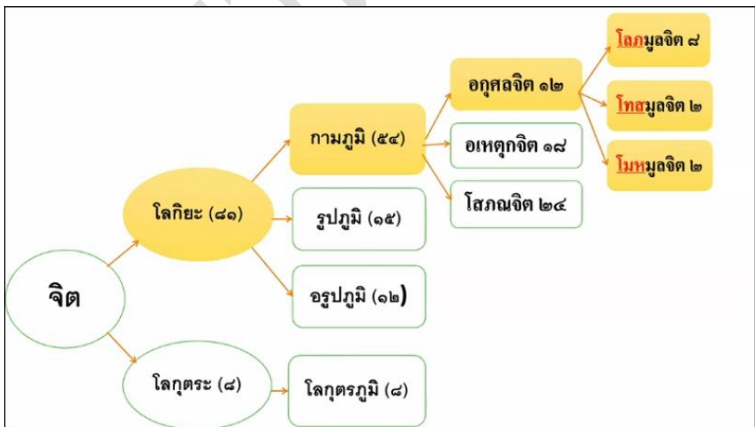
ให้เราดูภาพวงกลมนี้ ภาพวงกลมแรกจะแทนสิ่ง ก หรือนาย ก ก็ได้ ภาพวงกลมที่ ๒ จะแทนสิ่ง ข หรือนาย ข ก็ได้ เราจะเห็นว่าทั้ง ก และ ข มีส่วนที่ทับซ้อนกันหรือ overlap กัน ส่วนที่ทับซ้อนกันก็คือ แทนสามัญญลักษณะ ลักษณะร่วมกัน เรียกว่า Common Universal ทั้ง ก ทั้ง ข มีความเหมือนกันในเชิงสามัญญลักษณะ แต่ว่า ก และ ข ก็มีความต่างกันในเชิงของลักษณะเฉพาะตนของเขา ที่เรียกว่า วิเสสลักษณะ หรือ ลักษณะเฉพาะตน

เพราะฉะนั้น ความแตกต่างที่แยกจิต เจตสิก ออกไปมากมาย ในอภิธรรมนี้ เป็นการมองลักษณะที่แตกต่างกันเฉพาะตน ที่เรียกว่า วิ

เสสลักษณะ ต้องมองให้เห็นสองด้านนี้ เพราะฉะนั้น เป้าหมาย
 ปลายทางของการศึกษาอภิธรรมรวมทั้งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน
 ในพระพุทธศาสนาก็คือต้องเข้าไปถึงพัฒนาปัญญาญาณเพื่อให้รู้แจ้ง
 เห็นจริง ไม่ใช่รู้แบบคิดเอาหรือจินตนาการเอา รู้แบบประสบการณ์
 ตรงคือให้เข้าใจทั้งสองลักษณะนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ เห็นอนิจจัง
 ทุกขัง อนัตตา ที่เรียกว่าสามัญญลักษณะ เป็นอันเข้าใจตามนี้ของ
 ลักษณะ ๒ อย่างนี้

โลกียจิต และโลกุตตรจิต

ต่อไปก็จะเข้าสู่การมองจิตในเชิงของวิเสสลักษณะ ซึ่งจะมี
 มากมาย มองโครงสร้างที่เราดูกันมาแล้วในครั้งที่แล้ว เราจะเห็นว่า
 จิตนั้นแบ่งหยาบ ๆ หรือแบ่งกว้าง ๆ ใหญ่ ๆ นั้น มี ๒ ระดับก็คือ
 ระดับโลกียะกับโลกุตตระ

จิตในระดับโลกิยะ ที่เรียกว่าจิต ของคนที่ยังเวียนว่ายตายเกิด อยู่ในสังสารวัฏ ที่เรียกว่า ไตรภูมิหนังสือไตรภูมิพระร่วง ที่ตั้งชื่อว่า ไตรภูมิ ก็ต้องการที่จะนำเสนอชีวิตของคนที่อยู่ในโลกิยะ ส่วนโลกุตตระก็เป็นจิตแล้ว ก็ชีวิตของบุคคลที่เป็นพระอรียบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ในโลกิยะนอกจากจะหมายถึงจิตของมนุษย์ปุถุชนที่ยังเวียนว่ายตายเกิด ก็ยังรวมไปถึงจิตของพระอรหันต์ที่ท่านหลุดพ้นแล้วแต่ก็ยังใช้ชีวิตอยู่ในโลก ยังแสดงธรรม ยังช่วยเหลือประชาชน ยังทำงานสังคมสงเคราะห์อยู่ในโลก เราก็รวมจิตของท่านอยู่ในส่วนของโลกิยะด้วย แต่มีความหมายพิเศษว่าเป็นจิตที่หลุดพ้นแล้วแต่ทำงานอยู่ในโลกไม่ได้หมายความว่ายังเวียนว่ายตายเกิด และโลกิยะจะแยกออกเป็นภูมิใหญ่ ๆ ๓ ภูมิ ที่เรียกว่า ไตรภูมิ หรือ ไตรโลก คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ บางทีก็เรียกว่า กามโลก ซึ่งกามโลก รูปโลก อรูปโลก เป็นโลกิยะ ส่วนโลกุตตระ ก็เป็นโลกุตตรภูมิ

กามภูมิ ที่จะพูดวันนี้ ก็ยังแยกออกไปอีก เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ออกุศลจิต จิตที่เป็นอกุศล คือ จิตไม่ดีหรือจิตบาป อเหตุกจิต จิตที่ไร้เหตุก็คือจิตที่เป็นวิบาก รวมทั้งจิตของพระอรหันต์ด้วย บางส่วนไม่มีเหตุ หรือไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ไม่มีอโลภะ อโทสะ อโมหะ แล้วก็ โสภณจิต จิตที่งาม แยกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ๓ กลุ่ม

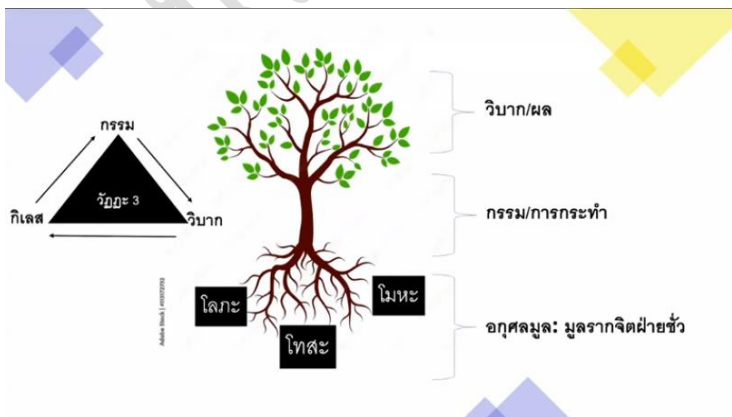
ในวันนี้จะพูดถึงเฉพาะกลุ่มแรก ออกุศลจิต ออกุศลจิตยังแยกออกไปอีก ๓ กลุ่ม ตามออกุศลมูลหรือมูลรากของอกุศลหรือจะมีอยู่ ๓

ตัวก็คือ โลกะ โทสะ โมหะ ก็เอาโลกะ โทสะ โมหะ มาแยกให้เห็นวิเส
สลักษณะ ไปแยกเป็นโลกะ ก็จะมี ๘ โทสะมี ๒ โมหะมี ๒ ก็รวมเป็น
๑๒

การที่แยกไปเป็นลักษณะย่อย ๆ ไปเป็น ๘ เป็น ๒ เป็น ๒ ก็คือ
มองในเชิงของวิเสสลักษณะที่เราว่าแล้ว ลักษณะเฉพาะตนเหมือนกัน
แต่ไม่เหมือนกัน เหมือนเราพูดว่าคนเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน คำว่า
คนเหมือนกัน ก็คือเหมือนกันในเชิงสามัญญลักษณะ แต่ไม่เหมือนกัน
คือไม่เหมือนกันในเชิงวิเสสลักษณะ เพราะฉะนั้น ในวันนี้เราจะพูดว่า
โลกะเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน โทสะเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน
โมหะเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน เอาเฉพาะกลุ่มนี้ก่อนเพราะมีมาก
มองรวม ๆ ก็แล้วกัน ที่นี้ก่อนที่จะเข้าสู่โลกะ

กิเลส ๓ ตัวที่เรียกว่าเป็นมูลราก

เรามาดูภาพนี้ เวลาพระพุทธศาสนาพูดถึงกิเลส กิเลส ๓ ตัวที่
เรียกว่าเป็นมูลราก

มูล แปลว่า รากหรือ Root ในภาษาอังกฤษ ก็คือกิเลสทั้งหลาย ทั้งปวงที่มีอยู่ มันมีรากหรือมันงอกมาจาก ๓ รากใหญ่คือ โลภะ โทสะ โมหะ เหมือนต้นไม้ต้นนี้มันมีราก รากของมันก็จะดูดสารอาหารไปหล่อเลี้ยงลำต้นใบกิ่งก้านสาขาแล้วก็ผลของมัน เพราะฉะนั้น รากมันเป็นเช่นไร ต้นมันก็จะเป็นอย่างนั้น ถ้ามองในเชิงปรัชญาส่วนรากก็คือ ส่วนที่อยู่ในระดับลึกซ่อนอยู่เหมือนภูเขา น้ำแข็ง ส่วนของภูเขาที่มันซ่อนลึกอยู่ใต้น้ำเหมือนโลภะ โทสะ โมหะที่เรามองไม่เห็น เรามองด้วยสายตา เห็นส่วนที่มันโผล่เหนือน้ำขึ้นมา ภูเขา น้ำแข็งที่มันโผล่เหนือน้ำขึ้นมา ก็เหมือนส่วนลำต้น ใบ กิ่งก้านสาขาของต้นไม้ต้นนี้ อันนั้นก็ คือส่วนที่เป็นพฤติกรรมต่าง ๆ และก็ความเป็นไปในชีวิตของบุคคลอันเกิดมาจากแรงผลักดันของราก ๓ รากนี้ มองในเชิงจิตวิทยาก็ เหมือนกับแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ ในทางจิตวิทยา เรียกว่า พฤติกรรมและแรงจูงใจ แรงจูงใจหรือแรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมคือสิ่งที่เรามองเห็นได้ ส่วนแรงจูงใจมันซ่อนอยู่ข้างใน เราอาจจะมองไม่เห็นไม่ได้ เพราะฉะนั้น จาก ราก ๓ รากนี้ ก็ก่อเกิดมาเป็นลำต้น เป็นกิ่งก้านสาขา ออกดอกออกผล ลำต้นเป็นเช่นไร ใบเป็นเช่นไร ผลเป็นเช่นไร เวลาเราจะสืบหาสาเหตุ อันนี้ก็เหมือนทุกข์กับสมุทัยตามหลักอริยสัจ ๔ เวลาเราจะสืบหาสาเหตุว่า ทำไม ต้นไม้ต้นนี้เหี่ยว ๆ เฉา ๆ ผลมันไม่ดี ผลมันไม่งาม เราจะมองแค่ลำต้นใบแล้วก็ผลที่มันปรากฏต่อสายตาเราอย่างเดียวก็ไม่ได้ เพราะอันนั้น เป็นผลที่ปรากฏออกมาจากรากเหง้าที่อยู่ลึกลงไป

กว่านั้น เราต้องมองให้ลึกลงไป ตามหลักอริยสัจ ๔ จึงสอนให้เรามอง วิเคราะห์ลงไปถึงสาเหตุของปัญหาลำต้น กิ่ง ก้าน ใบ ผล เป็นผลอัน เกิดมาจากเหตุ เหตุของมันที่พุทธศาสนาเรียกว่า เหตุปัจจัย มันอยู่ลึก ลงไปกว่านั้น เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาหรืออภิธรรมจึงสอนให้เรา รู้ว่า อย่ามอง อย่าเชื่อแค่สิ่งที่ตาเห็น ถ้าพูดภาษาคนรุ่นใหม่เขา เรียกว่า สิ่งที่เรามองเห็นหรือสังเกตเห็นอาจจะไม่ใช่อย่างนั้นก็ได้ เราก็ ต้องวิเคราะห์ลึกลงไปถึงราก เพราะฉะนั้น เวลาแก้ปัญหา ก็ต้อง ย้อนกลับไปแก้ปัญหาที่รากเหง้าของมันที่ทำให้ต้นไม้มันไม่งาม มันไม่ออกดอกออกผล เวลาเราปลูกต้นไม้ ถ้าใครเคยปลูกต้นไม้ก็จะ ทราบ เวลาเราเห็นต้นไม้ในกระถางมันเหี่ยว ๆ เฉา ๆ เราก็รดน้ำอยู่นั้นแหละ รดอย่างไรก็ไม่งาม ใส่ปุ๋ยอย่างไรก็ไม่งาม เพราะแก้สาเหตุไม่ ถูก แก้ปัญหาไม่ถูก ไม่ตรง ไม่แก้ตรงต้นเหตุของมันจริง ๆ แล้ว ต้อง แกะกระถางออกมาดูว่า รากของต้นไม้ต้นนั้นมันเน่าหรือเปล่า มันขึ้น ราหรือเปล่า ก็ต้องวิเคราะห์ลึกลงไป ถ้ามันขึ้นราหรือรากมันมีปัญหา ก็ ต้องแก้ปัญหาดตรงนี้ถึงจะทำให้ต้นไม้งามได้ใช้ไหม

เพราะฉะนั้น หลักคิดในเรื่องของการที่เราทำไม่ต้องศึกษาเรื่อง โลกมุขลิจิต โทสมุขลิจิต โมหมุขลิจิต ก็เหมือนกับที่เรากำลังมองต้นไม้ต้นนี้ ว่าเบื้องหลังความทุกข์ ความสุขในชีวิตของเรา เบื้องหลังความเป็นไป ในชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะดี จะชั่วก็ตาม จะเจริญหรือรุ่งเรืองหรือจะ อับเฉา จะร่วงโรยก็ตาม มันมีสาเหตุที่ไปที่มา ทั้งสาเหตุดีและสาเหตุ ไม่ดี เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาก็สอนให้เราเมื่อมองอะไรก็แล้วแต่

อย่ามองแค่ต้น ๆ มองผิวเผิน ให้มองลึก ๆ มองทั้งระบบ เหมือนมอง ต้นไม้ต้นนี้ต้องมองให้ครอบคลุมทั้งราก ลำต้น ใบกิ่งก้านสาขาและกิ่ง ดอกผลของมัน เพราะฉะนั้น การมองไปที่โลภะ โทสะ โมหะ ก็คือมอง ไปที่อกุศลมูลคือมูลรากของความชั่วทั้งหลาย หรือพฤติกรรมที่ไม่ดี ทั้งหลาย จากรากอันนี้มันก็ผลักต้นให้คนทำกรรมเรียกว่ากรรมหรือ การกระทำ การกระทำย่อมยึดโยงกับสิ่งที่เป็นมูลราก แล้วเมื่อมีการ กระทำก็ออกดอกออกผลเรียกว่า วิบาก ได้ผลจากการกระทำนั้น อันนี้ พุดง่าย ๆ ก็คือ กฎแห่งกรรมนั่นเอง

เพราะฉะนั้น อภิธรรมกำลังสอนกฎแห่งกรรมให้แก่พวกเรา เรา อาจจะไม่ทราบ การเรียนอภิธรรมก็คือการเรียนกฎแห่งกรรมไปพร้อม ๆ กัน หรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัฏฏะ ๓ หรือจะเรียกว่า สังสารวัฏ ก็ได้ คือ กิเลส กรรม วิบาก เป็นวงกลมเป็นวัฏจักร เป็น วงกลม กิเลสก็คืออกุศลมูลที่เป็นรากแล้วก็ส่งผลผลักต้นให้เกิดการ กระทำหรือพฤติกรรมทางกาย เรียกว่า กายกรรม พฤติกรรมทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม พฤติกรรมทางใจ เรียกว่า มโนกรรม ก็แสดงออกมา กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็เกิดจากแรงผลักต้นของกิเลส ตอนนี เรากำลังพูดด้านไม่ดี ด้านดำ จากการกระทำก็ได้รับผลที่เรียกว่า วิบาก เหมือนต้นไม้ต้นนี้ ตัวที่ผลักต้นอยู่เบื้องหลังก็คือรากที่ทำหน้าที่ ดูดซับอาหารไปหล่อเลี้ยงลำต้น ใบ โลภะ โทสะ โมหะ เปรียบเหมือน ราก ส่วนลำต้นกิ่งก้านสาขานั้นก็เปรียบเสมือนกรรม ส่วนผลของ ต้นไม้ต้นนี้ออกผลดกหรือไม่ดก ผลไม้สมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ก็ต้อง

เชื่อมโยงไปหาราก เชื่อมโยงไปหาลำต้น เชื่อมโยงไปหาอะไรต่อมีอะไรต่าง ๆ

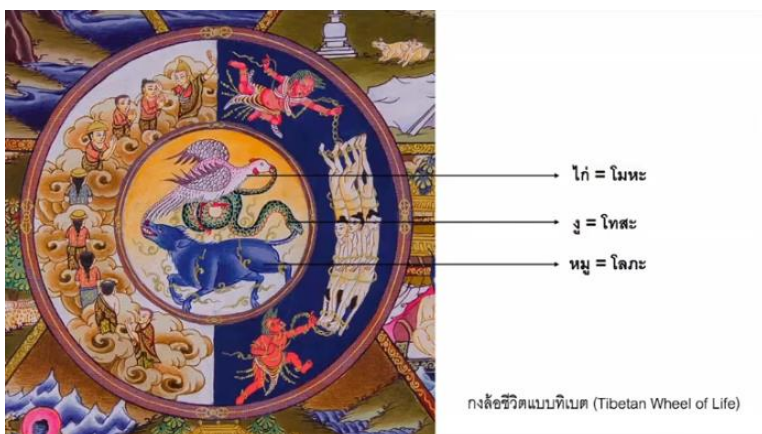
เพราะฉะนั้น วิบากเป็นผลที่สะท้อนออกมาจากสิ่งที่อยู่ลึกลงไปกว่านั้นก็คือรากเหง้า ในการพูดถึงกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา เราจะมองให้ครบที่เรียกว่า กระบวนการของการทำกรรม เวลาเราจะตัดสินว่ากรรมนี้ดีหรือไม่ดี เป็นกุศลหรืออกุศล บาปหรือบุญ เราก็ต้องมองย้อนลงไปถึงรากเหง้าอันเป็นที่มาของการทำกรรมของต้นไม้ต้นนี้ ที่นี้ในทางตรงกันข้าม รากฝ้ายดี เรียกว่า อโลกะ อโทสะ อโมหะ เรียกว่า กุศลมูล อโลกะ ไมโลภ มีความหมายเชิงบวก หมายถึง มีจิตใจเมตตา เสียสละ แบ่งปัน เช่น คนที่ให้ทาน อย่างนี้เป็นต้น อโทสะ ไมโกรธ พูดอีกอย่างหนึ่งหรือพูดในทางบวกก็คือ มีความเมตตา มีความรัก อโมหะ ไม่หลง พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีปัญญา มีสติสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้น อันนี้ก็เป็นรากของความดี อโลกะ อโทสะ อโมหะ รวมแล้วเรียกว่า กุศลมูล จากกุศลมูลที่มันมีรากดีเหมือนต้นไม้ต้นนี้ รากมันดี รากสมบูรณ์ดูดซับอาหารที่ดี ก็จะถูกขึ้นไปหล่อเลี้ยงลำต้นกิ่งก้านสาขาใบและก็ผลของมัน เพราะฉะนั้น ลำต้น กิ่ง ก้าน ใบของต้นไม้เหมือนกรรมหรือการกระทำของมนุษย์เรา เมื่อทำกรรมแล้ว เมื่อต้นไม้ต้นนี้ได้ปุ๋ยดี ดินดี ก็จะถูกผลดี ก็เรียกว่า วิบาก นี้ก็เป็นกระบวนการวิเคราะห์กระบวนการในเชิงของฝ้ายดี เพราะฉะนั้น อภิธรรมก็จะมองชีวิตของมนุษย์เรานั้นไปที่จิตทั้งฝ้ายดี และฝ้ายไม่ดี ฝ้ายที่ไม่ดีก็มีเพราะมันมีรากที่ไม่ดี เมื่อมีรากไม่ดีมันก็ทำ

กรรมที่ไม่ดี เมื่อทำกรรมไม่ดี ก็ได้ผลที่ไม่ดี อันนี้เป็นความสัมพันธ์ในเชิงเป็นเหตุเป็นผลตามหลักวิทยาศาสตร์

ถ้าเรามองแบบภาษานักวิจัยก็ได้ นักวิจัยก็จะมองพูดถึงตัวแปร ตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ตัวแปรต้นเหมือนออกศุลมูลแล้ว ก็กรรม การกระทำรวมกัน ส่วนตัวแปรตามก็คือวิบาก ตัวแปรจะมีความสัมพันธ์ เขาเรียกว่า Relation ความสัมพันธ์ของความเป็นเหตุเป็นผล เมื่อตัวแปรต้น ตัวแปรที่เป็นสาเหตุเป็นอย่างไร ตัวแปรที่เป็นผลก็จะออกผลไปในทิศทางอย่างนั้น เฉกเช่นเดียวกัน เวลาเรามองเรื่องกฎแห่งกรรม หรือวิภูฏะ หรือกระบวนการของการทำดีและการทำไม่ดี ในทางอภิธรรมก็มองคล้าย ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ในทางภาษาของนักวิจัยหรือภาษาของนักวิทยาศาสตร์ เรามองความสัมพันธ์ว่า การที่ผลออกมาไม่ดี มันมีความสัมพันธ์กัน วิบากคล้าย ๆ ตัวแปรตาม เพราะมีความเกี่ยวข้องกับตัวแปรต้นก็คือออกศุลมูล แล้วก็กรรม คือการกระทำ ที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงของความเป็นเหตุเป็นผล อันนี้จะให้เข้าใจคอนเซ็ปต์เบื้องต้น ก่อนที่เราจะไปดูจิตแต่ละดวง

กงล้อชีวิตแบบทิเบต

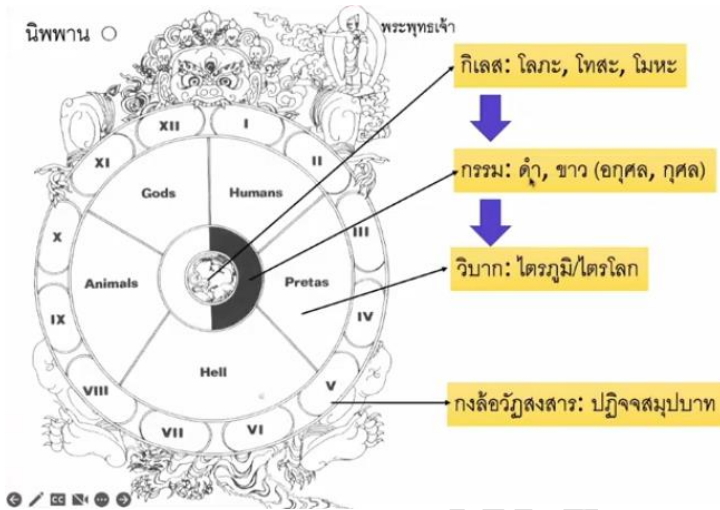
ที่นี้ขอยกภาพการอธิบาย จะเรียกว่าเป็นอภิธรรมสายทิเบต ก็ได้ ในทิเบตเขาเรียกว่า ภวจักร แปลเป็นภาษาอังกฤษ Wheel of life หรือกงล้อแห่งชีวิต หรือวงวน หรือวงล้อ หรือวัฏจักรของชีวิตก็ได้

เพราะฉะนั้น การที่ทำเป็นกลม ๆ ก็คือ Wheel มาจากคำว่า จักร ในภาษาบาลีสันสกฤต กงล้อหรือวงกลมแห่งชีวิตก็ได้ Wheel of life ทิเบตเขาพัฒนาภาพศิลปะเพื่อเป็นเครื่องช่วยในการอธิบายว่า หลักคำสอนทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือกฎแห่งกรรม หรือ อปภูิจจสมุปบาทซึ่งก็จะเรียกว่า เป็นการอธิบายอิทธิกรรมในแบบทิเบต ก็ได้ เขาบอกว่าลึกสุดที่เป็นกุศล อกุศลมูลก็คือวงกลมข้างในสุด เขาจะใช้สัตว์ ๓ ตัว เป็นสัญลักษณ์ ก็มีหมู มีงูแล้วก็มีไก่ เราจะเห็นว่า สัตว์ทั้ง ๓ ตัวนี้ มันเอาปากของมันคาบทางซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้น หมายความว่า กิเลส ๓ ตัวนี้มันทำงานเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จะเรียกว่า อิงอาศัยกันก็ได้ หมูเป็นสัญลักษณ์ของความโลภ หมูมันชอบกิน ชอบคลุกอยู่กับโคลน แล้วตัวมันก็อ้วน เขาก็เลยใช้เป็นสัญลักษณ์ของความ

โลก ความโลภก็มีลักษณะของการดึงกอบโกยเข้าหาตัวเอง ส่วนงูโทสะ มันมีพิษร้าย ก็เลยเอามาเปรียบกับโทสะ โทสะเป็นลักษณะของความรุนแรง ลักษณะของโทสะก็คือผลึกออก ปฏิเสธต่อต้านและก็ผลึกออกจากตัวเองซึ่งจะตรงกันข้ามกับโลภะ โลภะจะมีลักษณะดึงเข้าหาตัวเอง เราอยากได้อะไรเราก็ต้องดึงสิ่งนั้นเข้ามาหาตัวเรา สังเกตดูเวลาเรามีความอยาก อยากได้นั้น อย่งได้นี้ อยากได้เสื้อผ้าก็ต้องเดินไปที่ห้าง ไปที่ร้านค้า ซื้อมาเก็บเป็นของตัวเอง เขาเรียกว่า ดึงเข้าหาตัวเอง

ลักษณะของโทสะคือพยายามปฏิเสธและก็ผลึกออกไปจากตัวเอง เมื่อไม่ชอบสิ่งใด เราก็จะผลักไสสิ่งนั้นออกไปจากตัวเราให้มันพ้น ๆ ตัวเราไป เพราะฉะนั้น เขาก็เลยเปรียบเหมือนงู เพราะงูมีพิษมีลักษณะของความรุนแรง ส่วนโมหะเปรียบเหมือนไก่ คนทิเบตเขา เอาไก่มาเป็นตัวเทียบกับโมหะ ก็ไม่แน่ใจว่าเหตุผลเขาคืออะไร มันอาจจะกินไม่เลือกหรือป่าว คู้ยเขี่ยโน้นนี่นั่น โมหะคือความหลง

เพราะฉะนั้น วงกลมในสุดก็เหมือนมูลรากของพฤติกรรมในการทำดีทำชั่วของมนุษย์ แล้วก็วงถัดมาเขาก็จะมีสี ๒ สีซ้ายขวา ขวาเป็นสีดำ ซ้ายเป็นสีขาว แล้วก็จะมีชีวิตของคนอยู่ในสีทั้ง ๒ สีนั้น เราจะเห็นว่าสีดำ ๆ คนก็มีลักษณะดูร้าย แล้วก็แต่งตัวไม่ดี เสื้อผ้าก็ไม่สวมใส่ เปลือยกายก็มี ส่วนคนที่อยู่ซีกฝ่ายขวาแต่งตัวดี เป็นขุนนาง เป็นคนมีอันจะกิน ระหว่างคนที่ไม่มีเสื้อผากับคนที่แต่งตัวดี ๆ บ้านสวย ๆ เป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวแทนของกรรม สีดำเป็นตัวแทนของกรรมดำหรืออกุศลกรรม สีขาวเป็นตัวแทนของกรรมดี เขาเรียกว่ากรรมขาว หรืออกุศลกรรม สีดำแทนอกุศลกรรม สีขาวแทนกุศลกรรม

เพราะฉะนั้น ชีวิตของคนที่อยู่ในซีกทั้งดำและขาวก็เป็นวิบาก ภาพนี้สื่อถึงวัฏฏะ ๓ หรือเรียกว่า สังสารวัฏฏ์ ก็คือกิเลส กรรม วิบาก

กิเลสก็คือสัตว์ ๓ ตัวนั้น กรรมก็คือสีดำกับสีขาว กรรมดีและกรรมไม่ดี บาบกับบุญ แล้วก็สภาพชีวิตของคนที่ตั้งตัวดีและตั้งตัวไม่ดีก็ หมายถึงวิบาก ผลที่เกิดขึ้นกับชีวิตของคนแทนวิบาก

ภาพนี้จะเห็นภาพรวมทั้งหมด เราจะเห็นว่า ลึกสุดข้างในที่เป็น สัตว์ ๓ ตัว กิเลสก็คือโลภะ โทสะ โมหะ เราจะพูดด้านไม่ดีกันก่อน ถ้า พูดด้านดีก็คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ แล้วก็สีดำ สีขาว ที่เป็นงล้อถืด มา สีดำนั้นก็คือแทนกรรมดำ หรืออกุศลกรรม สีขาวนั้นก็คือแทน กรรมขาว เรียกว่า กุศลกรรม วงกลมถัดมาที่ แบ่งเป็น โชน ๆ แบ่งเป็นส่วน ๆ ก็เป็นวิบาก วิบากนี้ อาจจะแบ่งโชนไม่ครบ แต่มันก็คือตัวแทนวิบาก วิบากก็คือภพภูมิแล้วก็สภาพชีวิตของสัตว์ที่อยู่ ในสังสารวัฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอยู่ในกามภูมิ ภาพนี้เขาเน้นแสดงกาม ภูมิ กามาวจร ซึ่งก็คือแทนไตรภูมิ ภูมิที่ยังอยู่ในสังสารวัฏหรือไตรโลก หนึ่งสื่อไตรภูมิพระร่วงของพระยาลิไทที่แต่งขึ้นสมัยสุโขทัยก็คือ ต้องการแสดงภาพนี้ มีเนื้อหาเดียวกัน เราจะเห็นว่า ภูมิที่เขาแสดงมา ๕ ภูมิ ก็คือมี Hell สัตว์นรก Animal ก็คือสัตว์เดรัจฉาน Pretas ก็คือ เปรต Humans ก็คือมนุษย์ Gods ก็คือเทวดาชั้นต่าง ๆ รวมไปถึง พรหมด้วย นี่ก็แทนสังสารวัฏ สภาพชีวิตของสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิด ในสังสารวัฏ แล้วก็วงกลมนอกสุดที่มีเลขโรมัน คือเลข ๑ ถึงเลข ๑๒ ก็คือแทนปฏิจจสมุปบาท ที่มีองค์ประกอบ ๑๒ องค์ประกอบ ตั้งแต่ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรา มรณะ ครอบคลุมทั้งหมด เรียกว่า กงล้อแห่ง

วิญญูสงสารหรือปฏิเสธสมุปบาท ที่เมื่อสักครู่ได้ดูภาพ Wheel of life กงล้อแห่งชีวิตแบบทิเบต ก็คือกงล้อด้านนอก กงล้อสังสารวัฏที่มีนาครอบพวกสรรพสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในสังสารวัฏเอาไว้ ที่เราพูดในภาษาทั่ว ๆ ไปว่าการเวียนว่ายตายเกิด กงเวียนกงกรรมก็ดี ในภาษาไทย ก็หมายความว่า ชีวิตของคนที่ยังไม่หลุดพ้น เกิดแล้วก็ตาย ตายแล้วก็เกิดภายใต้กงล้ออันนี้ ที่ถูกครอบด้วยวิญญูสงสาร วงกลมข้างนอก ชีวิตก็หมุนวนอยู่ภายใต้กงล้ออันนี้

เพราะฉะนั้น ที่เราบอกว่าเวียนว่ายตายเกิด แล้ว ก็หมายถึงสิ่งนี้ หมายถึงชีวิตที่มีรากเหง้าก็คือมีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นแรงผลักดัน แล้วจะทำกรรมด่าบ้าง ขวบ้าง ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง ก็เป็นดีเป็นชั่วอยู่ในสังสารวัฏนี้ ถ้าดีก็ไปเกิดในภูมิที่ดี เช่น ไปเกิดเป็นเทวดา เป็นมนุษย์ ถ้าไม่ดีก็ไปเกิดในอบายภูมิก็คือเป็นสัตว์นรก เป็นเปรต เป็นสัตว์เดรัจฉานอย่างนี้ ก็วนเวียนอยู่แบบนี้ แล้วก็มีสัญลักษณ์อีกตัวหนึ่งก็คือ พญายม พญายมราชที่มีเขี้ยวใหญ่ มีตาโปน ๆ บนศีรษะจะมีกะโหลกอยู่ ๕ กะโหลก พญายมราชนั้นเป็นตัวแทนของความตาย พุด่าง ๆ ก็คือเป็นตัวแทนของความทุกข์ ตามหลักอริยสัจ ๔ ก็คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย แทนด้วยพญายมราช พญายมเป็นสัญลักษณ์ของความตาย เพราะฉะนั้น กะโหลกศีรษะ ๕ กะโหลก ก็แทนความทุกข์ตามหลักปฏิเสธสมุปบาท ตอนท้ายของหลักปฏิเสธสมุปบาทก็จะมีโสกะ (ความโศก) ปริเทวะ (ความร่ำไรร่ำพัน) โสกะก็คือกะโหลกที่ ๑ ปริเทวะ ความร่ำไรร่ำพัน คือกะโหลกที่ ๒ ทุกขะหรือ

ทุกข์ทางกาย ก็คือกะโหลกที่ ๓ โทมน์ส ทุกข์ทางใจก็คือกะโหลกที่ ๔ และอุปายาส ความเหือดแห้งใจ จิตใจที่อยู่ในสภาพหมดอาลัยตายอยาก ไม่มีชีวิตชีวาแล้ว คนจะทำอัตวินิบาตกรรมก็ตัวนี้แหละ ตัวอุปายาสคือกะโหลกที่ ๕ เป็นตัวแทน ๕ กะโหลกพอดี เขาเอาเชี้ยวของเขานี้ กัดไปที่กงล้อแล้วก็เล็บอันแหลมของเขา กรงเล็บเท้าและเล็บมือ กำลังโอบกอดกงล้อสังสารวัฏวงกลมอันนี้เอาไว้ ก็เป็นตัวแทนสัญลักษณ์ว่า ชีวิตของสรรพสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในไตรภูมิจะสูงจะต่ำ หรือจะเป็นเทวดา เป็นมนุษย์ เป็นเปรต เป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็ล้วนแล้วตกอยู่ในวังวนแห่งความทุกข์ ความไม่แน่นอน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พุดง่าย ๆ ว่า ถึงจะไปเกิดที่ดีก็ดี อยู่ในสังสารวัฏ อยู่ในวิภวสังสาร ไปเกิดเป็นมนุษย์ มนุษย์ก็เป็นภูมิที่ดี เป็นสุคติภูมิก็เป็นภูมิที่ดี อยู่ในวิภวสังสาร มันก็ยังไม่หลุดอยู่ดี

เพราะฉะนั้น หนังสือไตรภูมิพระร่วงต้องการเสนอภาพนี้ ภาพนี้แทนอิทธิธรรม จิตในกามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ หรือจิตประเภทโลกียะ ๘๑ ดวง ทั้งหมดเลย ภาพนี้ภาพเดียวอธิบายแล้วก็แทนจิตที่อยู่ในระดับโลกียะได้ทั้งหมด พุดเป็นภูมิใหญ่ก็คือไตรภูมิ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ อรุณภูมิ ได้ทั้งหมด ทีนี้ให้พวกเราสังเกตด้านบน ด้านบนจะมี พระพุทธเจ้าอยู่ด้านขวามือเรา ภาพเล็ก ๆ ตรงมุมบนขวามือคือ พระพุทธเจ้า พระองค์เอาพระหัตถ์เบื้องขวาชี้ไปยังฝั่งตรงข้ามที่เป็น รูปกลม ๆ รูปกลม ๆ อันนี้รูป ถ้ารูปจริงก็คือพระจันทร์ วงกลมนี้แทน พระจันทร์ พระจันทร์ที่มีความสวยงาม

ถ้าไปดูรูปภาพสี ก็จะเห็นว่า เป็นพระจันทร์ พระจันทร์นี้ก็คือ พระนิพพาน แทนพระนิพพาน หรือแทนความหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ภาพนี้ เขาวาดพระพุทธรูปเอาไว้นอกวงกลม สื่อความหมายว่าเป็น สัญลักษณ์ว่า พระพุทธเจ้าโดยพระองค์เองแล้ว พระองค์หลุดพ้น ออกจากวงกลมอันนี้ได้แล้ว นี่คือความหมายของคำว่า วิมุตติ ใน ภาษาบาลี วิมุตติ ที่แปลว่าความหลุดพ้น หรือภาษาอังกฤษว่า liberation วิมุตติ ที่เป็นไฉนของพระนิพพาน วิมุตติ วิสุทธิ ก็สื่อ ความหมายว่าพระองค์นั้นได้พัฒนาตนเอง ยกกระต๊อบตนเองจนออกมา จากวังวนหรือกงล้ออันนี้ได้แล้ว กงล้อแห่งสังสารวัฏ ก็เลยวาดให้ยื่น อยู่นอกวงล้ออันนี้ นอกจากพระองค์จะหลุดพ้นด้วยพระองค์เองแล้ว เช่น ในเวลาที่ไรจาจะสวดมนต์ “นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” แล้วก็สรรเสริญพระองค์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้ด้วย พระองค์เอง เป็นพระอรหันต์ ความหมายก็คือเป็นผู้ที่ออกมาจาก วงกลมแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอันนี้ได้แล้ว จึงได้วาดพระองค์ไว้ข้าง นอก ไม่เอาไว้ข้างใน ส่วนสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ข้างในก็คือพวกที่อยู่ใน วงกลมวังวนแห่งสังสารวัฏ

ที่นี้การชี้เอามือข้างขวาชี้ไปฝั่งดวงจันทร์ นี่ก็คือภารกิจ เขา เรียกว่า พุทธกิจของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ตรัสรู้ ออกประกาศศาสนา จนถึงปรินิพพาน ก็คือการชี้ชวนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ใน สังสารวัฏนี้ หรือที่อยู่ในวงกลม เตือนพวกสัตว์ทั้งหลายที่อยู่ในวงกลม นี้ ให้รู้ว่า ชีวิตของท่านทั้งหลายเป็นชีวิตแห่งความทุกข์ มีแต่ความ

ทุกข์ที่ท่านคิดว่าเป็นความสุข ก็เป็นความสุขชั่วคราวชั่วคราว จริง ๆ แล้วก็คือความทุกข์นั่นเองแหละ เขาเรียกว่า ชี้อธิเห็นทุกข์ ที่บอกว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน มีเพียงเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น เป็นความจริง ที่เราสวดสรภัญญะว่า ชี้อธิบรรเทาทุกข์ ชี้อธิสุขเกษมสันต์ นี่ก็คือนิ้วมือที่ชี้ไปของความหมายนี้ ชี้อธิใครดู ชี้อธิคนที่ยังหลงใหลได้ปลื้มอยู่ในวัฏสงสาร ที่อยู่ในวงกลมได้รู้ ได้เห็นและได้ตระหนักว่า จริง ๆ แล้วที่เราเข้าใจว่า ชีวิตของเราดีแล้ว มีความสุขแล้ว ก็ไม่ใช่หรอก เราหลงไปเอง จริง ๆ แล้วมันยังมีอะไรที่ดีกว่านั้น ก็ชี้อธิที่ฝั่งตรงข้ามโน้นว่าดีกว่า สูงกว่า ประเสริฐกว่า คือดวงจันทร์ที่อยู่ตรงนั้น เพราะฉะนั้นความละเอียดของพระพุทธเจ้า คือชี้อธิให้ทุกคนที่อยู่ในสังสารวัฏได้เห็น แล้วก็พยายามจะสนับสนุนและส่งเสริมให้พวกเขาพัฒนาตนเองเพื่อออกไปจากวัฏจักร กงล้อวัฏสงสาร อันนี้ให้ออกมาได้ แล้วก็ชี้อธิว่า นิพพานดีกว่า นิพพานประเสริฐกว่า นิพพาน ปรมี สุข นิพพานเป็นสุขอันเยี่ยมยอด เป็นความสุขที่สุด ชี้อธิแบบนี้ นี่ก็คือภาพที่ชาวทิเบตเขาพัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายด้วยภาพภาพเดียวและอธิบายแนวคิดทั้งหมดของพระพุทธศาสนาได้เลยทีเดียว ไม่ว่าจะป็นอริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อธิบายได้หมด รวมทั้งแนวความคิดทางอภิธรรมทั้งหลายทั้งปวงก็อยู่ในภาพนี้ทั้งหมด

อกุศลจิต คืออะไร

พอรู้ Concept กว้าง ๆ แล้ว ภาพรวมแล้ว ต่อไปเรามารู้รายละเอียดของวิเสสลักษณะ อกุศลจิต ก็คือจิตของคนที่อยู่ในวงกลม เมื่อสักครู่นี้ ก็เรียนรู้จิตของพวกเรา จิตของพวกเราก็อยู่ในวงกลมนี้ด้วย แล้วก็แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ก็คือ อกุศลจิต

หนังสืออภิธรรมมัตถสังคหะ ท่านเริ่มต้นให้เรียนรู้เรื่องอกุศลจิตก่อน เอาเรื่องไม่ดีขึ้นมาก่อนจากต่ำไปหาสูง Concept ในการเรียนในการวางเนื้อหาของท่าน เขาเรียกว่า วางแบบลดหลั่นจากต่ำไปหาสูง เพราะฉะนั้น จิตที่อยู่ระดับต่ำสุดก็คือระดับอกุศลจิต ถัดไปท่านจึงให้เราเรียนรู้เรื่องกุศลจิตที่สูงกว่านี้ ก็สูงไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่กุศลจิตระดับกาม กุศลจิตระดับรูป กุศลจิตระดับอรูป ระดับโลกุตตระไปเรื่อย ๆ

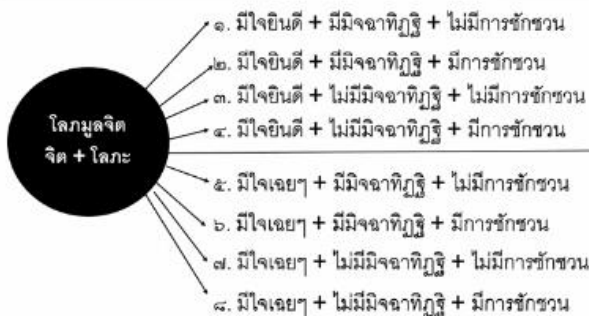
อกุศลจิต แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ๓ ประเภท

อกุศลจิต จิตที่ไม่ดีงาม ไม่ฉลาด ไม่เกื้อกูล บางที่ท่านก็นิยามว่าจิตที่เป็นบาป จะเรียกว่า ปาปจิต ก็ได้ ก็เอาอกุศลจิตมาแบ่งตามมูลราก เมื่อสักครู่ ยกตัวอย่างต้นไม้ไปแล้ว มูลรากก็เหมือนรากต้นไม้ที่แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ๓ ประเภท คือ โลกมุลลจิต จิตมีความโลภเป็นมูลราก แบ่งออกเป็น ๘ ประเภท ตามลักษณะเฉพาะตน โทสมุลลจิต จิตมีโทสะเป็นมูลราก มี ๒ ประเภท แล้วก็โมหมูลลจิต จิตมีโมหะเป็นมูลราก ก็มี ๒ ประเภท รวมเป็น ๑๒ แบ่งตามวิเสสลักษณะ ลักษณะเฉพาะตนของมันได้ ๑๒

เมื่อครั้งที่แล้ว ได้บรรยายแล้วว่า จิตเหมือนน้ำ เจตสิกเหมือนสีที่เจือลงในน้ำ ถ้าเราเปรียบเทียบว่า โลกมุลลจิต จิตเหมือนน้ำ โลภะเหมือนสี สมมุติว่าให้สีแดงแทนโลภะก็แล้วกัน จิตเหมือนน้ำที่ใส ๆ โลภะแทนสีแดง ในความเป็นสีแดงก็จะมีแดงเข้ม แดงแก่ แดงอ่อน ใส ไหม ก็เลยแยกออกมาเป็น ๘ ในความแดงก็ยังมีเฉดสีของแดง แบ่งได้ ๘ ประเภท มีแดงที่ไม่เหมือนกัน แดงเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน เป็นอย่างนี้

ขยายความ โลกมุลลจิต ๘ ดวง

ที่นี้ดูภาพนี้ ซึ่งภาพนี้จะไม่พูดตามบาลี เพราะมีภาษาบาลีในอภิธรรมอยู่ เราไม่พูดเพราะว่าเดี๋ยวจะเข้าไปศึกษาเพิ่มเติมเอาก็ได้

□หมายเหตุ: มิจฉาจิต = โสมนัส, มีใจเฉยๆ = อุเบกขา, มิจฉาทิฏฐิ = ทิฏฐิสัมปยุต,
ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ = ทิฏฐิวิปปยุต, มีการชักชวน = อสังขาจิก, ไม่มีการชักชวน = สสังขาจิก

มีตำราอธิบายมากมาย ย่อเอาสั้น ๆ เราจะเห็นว่าทั้ง ๘ ดวง นั้นมีลักษณะร่วมกันก็คือสามัญญลักษณะคือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เหมือนกัน แต่ที่ไม่เหมือนกัน นั้นมีส่วนผสมที่ไม่เหมือนกัน ก็เลยแยกเป็น ๘ ส่วนผสมในที่นี้ก็หมายถึงสี ก็เหมือนน้ำกับสีนั้นแหละ สีแดงเหมือนกัน แต่ว่าในรายละเอียดไม่เหมือนกัน โลภมูลจิต เป็นจิตที่ถูกครอบงำหรือถูกเข้ามาผสมด้วยโลกะ (ความโลภ) จิตที่มีความโลภ จิตที่พยายามจะดึงอะไรต่อมิอะไรเข้าหาตัวเอง โลก ในที่นี้ก็อย่างเช่น โลกในกามคุณ ท่านก็จะมักจะโยงไปถึงกามคุณที่สัมพันธ์กับการรับรู้ทางอายตนะของเรา เวลาเราโลภอยากได้อะไร เราก็จะอยากผ่านตา ผ่านหู ผ่านจมูก ผ่านลิ้น ผ่านร่างกายและใจ เราโลภต่ออารมณ์ที่นำใคร่ นำปรารถนา นำพอใจ เรียกว่า อិฏฐารมณ์ เช่น ทางตาก็เห็นรูป

สวย ๆ เห็นดอกไม้สวย ๆ ทางหูก็ได้ยินเสียงเพราะ ๆ เสียงหวาน ๆ ทางจมูกก็ได้กลิ่นหอม ๆ อย่างนี้เป็นต้น ก็จะพยายามดึงสิ่งที่ชอบเข้าหาตัวเอง นี่คือลักษณะของความโลภ

ทีนี้มาดูจิตดวงที่ ๑ มีใจเย็น นอกจากมีความโลภแล้ว พุดง่าย ๆ ก็คือ ความโลภนี้เป็นเจตสิกหลัก นอกจากนั้นก็ยังมีเจตสิกรองลงมา ประกอบกันมาก ในที่นี้มีโมหมนัส มีโสมนัส โสมนัสมีใจยินดี มีมิจฉาทิภูฏิกก็คือมีความเห็นผิด มีความเชื่อที่ผิดอยู่ด้วย เช่น เชื่อว่าความสุขที่ดีที่สุดในชีวิตของมนุษย์ก็คือได้เสพมาก ๆ แสดงว่าเริ่มเป็นคนมีมิจฉาทิภูฏิกแล้ว เสพชีวิตมาก ๆ จะทำให้ชีวิต perfect สมบูรณ์ แสดงว่ามีมิจฉาทิภูฏิกแล้ว ไม่มีการชักชวน หมายความว่า ทำด้วยตัวเองไม่มีใครมาชวนทำ ยกตัวอย่างเห็นง่าย ๆ ก็คือว่า สมมุติว่า เด็กชายแดง เขามีความโลภ เขาก็ไปขโมยของในห้างสรรพสินค้า และการไปขโมยของของเขา เขามีความเชื่อที่ผิดคิดว่า การขโมยของคนอื่นได้นั้นมันเยี่ยม มันสุดยอด แสดงว่าเขามีความเชื่อที่ผิด มีความเห็นที่ผิด แล้วเขาก็ยินดี พอใจกับการกระทำนั้นของเขาด้วย แล้วการไปขโมยของเขานี้ ไม่มีใครชวน เขาไปด้วยตัวของเขาเอง เพราะฉะนั้น องค์ประกอบของความเป็นจิตดวงที่ ๑ คือ เด็กชายแดงยินดีในการขโมยของตัวเองแล้วก็มี ความเชื่อเรื่องการขโมยว่าเป็นสิ่งที่ดี ไม่มีความตะขิดตะขวงใจเลย แล้วไปด้วยตัวของตัวเอง ไม่มีใครชักชวน จะเห็นว่า ๓ องค์ประกอบใหญ่ นอกจากมีความโลภเป็นฐานแล้วยังมีใจยินดี นี่คือ วิเศษลักษณะ ลักษณะเฉพาะตนของจิตดวงนี้ คือมีใจยินดี มี

มีจฉาทิฎฐิ แล้วก็ไม่มีการชักชวน ก็แยกเป็นจิตดวงที่ ๑ ดวงที่ ๒ ก็เหมือนกันเกือบหมดต่างกันว่าตัวทำมีการชักชวน เช่น เด็กชายแดงเพื่อนชวนไป ไม่ได้ไปเอง เพื่อนชวนไป ตรงเพื่อนชวนไปนี้แหละทำให้ ๑ กับ ๒ ต่างกัน ก็เลยแยกเป็นคนละดวงกัน ดวงแรกเพื่อนไม่ชวน ไปด้วยตัวของตัวเอง อาจจะไปด้วยนิสัยของตัวเอง ดวงที่ ๒ ตัวเองไม่ได้ตั้งใจจะไป แต่มีเพื่อนมาชักชวน โทรศัพท์มาหา แล้วก็ไป ก็เลยไม่เหมือนกัน องค์ประกอบ ๑ จะยินดีเหมือนกัน มีมีจฉาทิฎฐิเหมือนกัน แต่ต่างตรงที่ชวนกับไม่ชวน คือ ๑ กับ ๒ ต่างกันตรงนี้ ความต่างนี้ที่เราเรียกว่า วิเสสลักษณะ ก็เลยต้องแยกมันออกมาคนละอย่าง ส่วน ๓ กับ ๔ นั้น องค์ประกอบที่ ๑ มีใจยินดีเหมือนกัน องค์ประกอบที่ ๒ ไม่มีจฉาทิฎฐิ ก็คือมีปัญหาเหมือนกัน แล้วก็ต่างกันที่องค์ประกอบที่ ๓ คือไม่มีการชักชวน กับมีการชักชวน จะเห็นว่า ๓ กับ ๔ ต่างกับ ๑ กับ ๒ ตรงที่มีจฉาทิฎฐิกับไม่มีจฉาทิฎฐิ

เพราะฉะนั้น ดวงที่ ๓-๔ ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น นายแดงมีความเชื่อที่ถูก เขามีสัมมาทิฎฐิ เช่น เขาเชื่อว่าการขโมยของเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นบาป ผิดศีลธรรม นี่คือเขามีสัมมาทิฎฐิ แต่ในขณะที่เขาไปขโมย เขาก็มีใจยินดี ขโมยได้ก็ดีใจ ขโมยของที่ถูกใจก็ดีใจ แล้วเขาก็ไปเองด้วย เราจะเห็นว่าถึงเขาจะดีใจก็ตาม ไม่มีใครชักชวนเขาก็ตาม แต่ลึก ๆ ในใจเขา ก็ยังเชื่ออยู่เป็นสัมมาธิอยู่ว่า การขโมยเป็นบาป เป็นสิ่งที่ไม่ดี ดวงที่ ๔ ก็เหมือนกัน ถึงเขาจะมีใจเย็น ๆ ความเชื่อลึก ๆ ของเขาว่าการขโมยเป็นบาป ไม่ดี แต่ที่เขาไปนั้น มีคนมาชวนเขาไป

เพราะฉะนั้น ๓ กับ ๔ ก็เลยต่างกันตรงชวกับไม่ชว ขณะเดียวกัน ๓-๔ ต่างจาก ๑-๒ ตรงที่ว่า มีมิจฉาทิฏฐิหรือไม่มีมิจฉาทิฏฐิ ก็เลยแยกเป็นคนละดวง นี่คือสิ่งที่เราเรียกว่า วิเสสลักษณะ ที่ทำให้ ๑ กับ ๒ ต่างกัน ๓-๔ ต่างจาก ๑-๒ แล้วก็ ๓ กับ ๔ ต่างกัน มีองค์ประกอบย่อย ๆ เขาเรียกว่า วิเสสลักษณะ

ส่วน ๔ ข้างล่างนี้ มีใจเฉย ๆ เรียกว่า มีอุเบกขา เขาเลยแยกไว้คนละส่วนกัน ส่วนบน ๔ อย่างมีใจยินดี ส่วนล่าง ๔ อย่างมีใจเฉย ๆ ซึ่งคำว่า “ใจเฉย ๆ” ในที่นี้ หมายถึง อุเบกขา ให้ดูที่หมายเหตุข้างล่างประกอบด้วย จะเห็นได้ว่า ถ้าเรายกเว้นองค์ประกอบที่ ๑ มีใจที่ใช้ ออก ที่เหลือก็เหมือนกับ ๔ ข้อข้างบนทุกประการ ต่างกันที่มีใจยินดี กับมีใจเฉย ๆ เพราะฉะนั้น ๕ ๖ ๗ ๘ เราจะเห็นว่า วิเสสลักษณะ ที่ ๕ กับ ๖ ต่างกันคือ ชวกับไม่ชว ๗ กับ ๘ ต่างกันก็คือชวกับไม่ชว เช่นเดียวกัน ขณะที่ ๕ กับ ๖ แล้วก็ ๗ กับ ๘ ต่างกันที่มีมิจฉาทิฏฐิ หรือไม่มีมิจฉาทิฏฐิ เพราะฉะนั้น เมื่อรวมแล้วแยกเป็นประเภทหลัก ๆ ใหญ่ ๆ ของโลกมุขจิตได้ ๘ ประเภท แต่ก็เรียกรวม ๆ กันว่า ไม่ว่า จะประเภทไหน ๑-๘ ก็คือ จิตมีโลภะกันทั้งนั้น จิตมีโลภะเหมือนกัน แต่ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น อภิธรรมเขาคิดละเอียด คิดเหมือนนักคณิตศาสตร์ นักเคมี เอาอันนั้นมาผสมอันนี้ เอาอันนี้ไปผสมอันนั้นก็จะได้สิ่งนั้น

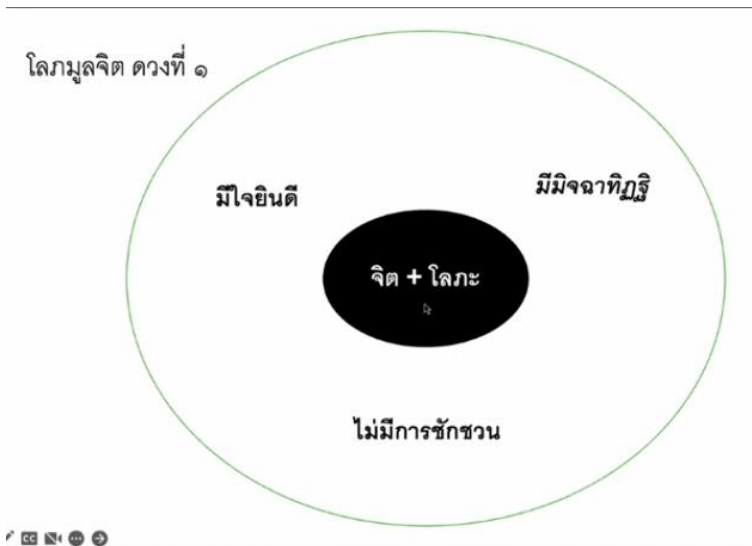
เพราะฉะนั้น คนที่เป็นนักปราชญ์สายอภิธรรม วิธีคิดเหมือนนักวิทยาศาสตร์ คล้าย ๆ นักเคมีนี้แหละ เวลาเอาธาตุนั้นมาผสมธาตุนี้ ก็จะได้สิ่งนี้ขึ้นมา ดังนั้น นักอภิธรรมก็จะมองจิตว่า จิตมีธาตุพื้นฐานเหมือนกัน ก็คือมีโลภะเหมือนกัน แต่เมื่อเอาไปผสมกับองค์ประกอบย่อย ๆ ที่ต่างกันก็จะเป็นโลภะเหมือนกัน ที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ก็แยกเป็นคนละอย่างไม่เหมือนกัน จิตโลภะ ก็คือจิต ของมนุษย์ปุถุชนคนทั่วไป จิตแบบที่ ๑ บ้าง จิตแบบที่ ๒ บ้าง ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ บ้าง ก็แล้วแต่สถานการณ์ในชีวิตประจำวัน มนุษย์ปุถุชนก็มีทั้งหมด ยกเว้นพระอรหันต์ไม่มี แม้แต่พระอริยบุคคลต้น ๆ ก็ยังมีโลภะบางดวง เช่น พระโสดาบันท่านไม่มีจิตประเภทที่มีมิจฉาทิฏฐิ อย่างเช่น ๑-๒ ในพระโสดาบันไม่มี แล้วก็ ๕-๖ ก็ไม่มี พระโสดาบันละมิจฉาทิฏฐิ สักกายทิฏฐิ ละได้อยู่ แต่อย่างไรก็ตาม พระโสดาบัน เขาถามว่า ละกิเลสได้หมดหรือยัง ยังมีความโลภแบบอื่น ๆ ก็คือความโลภประเภทที่ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ ท่านก็ยังมิอยู่ เป็นความโลภที่มีปัญญาแต่เป็นความโลภในเรื่องที่ละเอียดอ่อนกว่าปุถุชนทั่วไป นี่ก็เป็นภาพรวมของโลกมุลจิต

โลกมุลจิต ดวงที่ ๑

โลกมุลจิต ดวงที่ ๑ Cittas Rooted in Greed

- ๑. โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิตตสมปยุตตํ อสงขาริกํ
- จิตที่เกิดพร้อมด้วย โสมนัสสเวทนา ประกอบด้วย มิจฉาทิฏฐิ ไม่มีการชักชวน
- One consciousness, accompanied by joy, associated with wrong view, unprompted.

ทีนี้ มาดูแต่ละองค์ ให้ดูบาฬีด้วยว่า บาฬีมาจากไหน โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิตตสมปยุตตํ อสงขาริกํ สังขารจิตที่เกิดพร้อมด้วย โสมนัสสเวทนา ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ ไม่มีการชักชวน ได้นำ ภาษาอังกฤษมาให้ดูด้วย เพื่อจะได้เทียบเคียง เขาแปลว่าอย่างไร One Consciousness, accompanied by joy, คือ โสมนัสสสหคต associated with wrong view, ทิฏฐิตตสมปยุตต unprompted. ไม่มีการกระตุ้นหรือไม่มีการชักชวน แปลตรงกับภาษาไทย

ถ้าเราดู สมมุติว่าจิตนี้เป็นวงกลม ส่วนที่ดำ ๆ ข้างในก็คือจิต ประกอบด้วยโลกะ ซึ่งเป็นมูลราก โลกะเป็นมูลรากของมัน ส่วนเจตสิกที่มาประกอบร่วม คือมิจฉาทิฏฐิ มีใจยินดี ก็คือเวทนามีใจยินดี ไม่มีการชักชวนอันนี้เป็นองค์ประกอบร่วม ก็เรียกว่าเป็นโลภมูลจิต ดวงที่ ๑

โลกมุลจิต ดวงที่ ๒

โลกมุลจิต ดวงที่ ๒ Cittas Rooted in Greed

- ๒. โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิตตสมปยุตตํ สสงฺขาริกํ
- จิตที่เกิดพร้อมด้วย **โสมนัสสเวทนา** ประกอบด้วย **มิจฉาทิฏฐิ** **มีการชักชวน**
- One consciousness, accompanied by joy, associated with wrong view, prompted.

ส่วนโลกมุลจิต ดวงที่ ๒ ก็คือต่างกันว่าชักชวน ไม่ชักชวน ก็สังเกตได้ว่ามี การชักชวน มีใจยินดีด้วย มีมิจฉาทิฏฐิด้วย

โลกมุลจิต ดวงที่ ๒

เพราะฉะนั้น หลักการที่เราพูดเอาไว้ในตอนต้นว่า จิต กับ เจตสิก ต้องเกิดร่วมกัน มันแยกกันไม่ได้ เมื่อไหร่ก็ตามที่จิตเกิดขึ้น จะต้องมีการเจตสิกอยู่เสมอ แต่ว่าจะเป็นเจตสิกอะไรนั้นก็เป็นอย่างอื่นเรื่องหนึ่ง เวลาพูดถึงโลภมูลจิต ดวงที่ ๑-๘ ก็หมายความว่า เป็นจิตที่ประกอบด้วยเจตสิกเรียบร้อยแล้ว แต่ว่าเจตสิกตัวนี้เป็นเพียงเจตสิกที่เป็นตัวเด่นเท่านั้น ยังมีเจตสิกอีกมากมายที่ไม่ได้พูดถึงในที่นี่ ละไว้ในฐานที่เข้าใจ แต่ในที่นี้ ก็เอาเฉพาะตัวเด่น ๆ เท่านั้น มาพูด ที่จริงมีรายละเอียดมากกว่านี้ เพราะฉะนั้น เวลาแยกจิตว่าเป็นแบบนั้น เป็นแบบนี้ ก็หมายความว่าจิตถูกผสมแล้วเหมือนน้ำที่ถูกผสมแล้วนั่นเอง โลภมูลจิตก็คือจิตถูกผสมด้วยโลภะ เหมือนน้ำถูกผสมด้วยสีนั้นสีนี้เรียบร้อยแล้ว

โลภมูลจิต ดวงที่ ๓

โลภมูลจิต ดวงที่ ๓

Cittas Rooted in Greed

- ๓. โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิตตวิปปยุตตํ อสงฺขาริกํ
- จิตที่เกิดพร้อมด้วย โสมนัสสสเวทนา ไม่ประกอบด้วย มิจฉาทิฏฐิ ไม่มีการชักชวน
- One consciousness, accompanied by joy, dissociated from wrong view, unprompted.

ต่อไปเป็นโลกมุลจิต ดวงที่ ๓ จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสส
เวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ ไม่มีการชักชวน

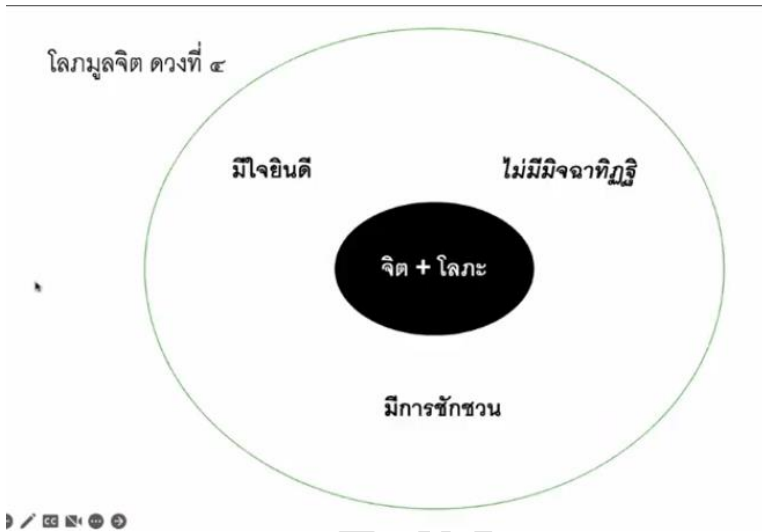
ก็เป็นจิตของคนในโลกแต่อย่างน้อยก็มีปัญญาอยู่ อย่างน้อยก็
ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ ความโลภแบบนี้ก็เป็นความโลภที่อาจจะบาปไม่มาก ก็
มองในเชิงของบาป อย่างน้อยถึงจะโลภ เราก็คงเคยได้ยิน อย่างเช่น
แม่ลูกอ่อน ถ้าในภาษาทางปรัชญา เขาเรียกว่า บาปจำเป็น
ภาษาอังกฤษ เรียกว่า necessary sin บาปจำเป็น บางคนที่ทำบาป
นั้นไม่ใช่ไม่รู้ว่ามีบาป แต่สถานการณ์มันบังคับให้ต้องทำ เรียกว่า
อาจจะคล้าย ๆ กับสิ่งที่เราเรียกว่า บาปจำเป็น โลกแต่ไม่ได้
หมายความว่าไม่มีจิตสำนึก ไม่มีความละอายชั่วกั๊วบาป เช่น แม่ลูก
อ่อนไปขโมยของที่ร้านสะดวกซื้อ ไปขโมยนมผงมาให้ลูก ไม่มีเงินซื้อ

นมให้ลูก ก็ไปขโมยนมผงจากร้านสะดวกซื้อ ถูกตำรวจจับ เธอก็สารภาพว่า เธอไม่มีเงินซื้อนมให้ลูกกิน เธอต้องมีความจำเป็นที่จะต้องทำ รู้ว่าผิดกฎหมาย รู้ว่าเป็นบาป แต่มีความจำเป็นที่จะต้องทำ เพราะว่าถ้าไม่ทำลูกก็อาจจะอดตายก็ได้ อันนี้แสดงว่าคนนี้เขาไม่มีมิจฉาทิฏฐิ เขายังมีจิตสำนึก ละอายชั่ว กลัวบาป อย่างน้อยก็รู้ว่าการขโมยเป็นสิ่งไม่ดี ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ทำได้ทำไปแล้ว อาจจะไปขโมยหรือไปทำเองก็ได้ กรณีอย่างนี้ก็ถือว่าเป็นโลกมุลจิตเหมือนกัน เพราะว่าเป็นการอยากได้ ถึงจะรู้ว่ามันไม่ดีแต่ก็อยากได้ อยากได้นมมาให้ลูกตัวเองกิน ก็ถือว่าเป็นความโลภชนิดหนึ่ง แล้วได้มาก็ยินดีด้วย แต่ถามว่าระหว่างคนที่มิจฉาทิฏฐินี้กับจิตที่มีมิจฉาทิฏฐิอะไรเป็นบาปมากกว่ากัน ก็ต้องบอกว่าจิตที่มีมิจฉาทิฏฐิเป็นบาปมากกว่า แต่นี้ก็บาปเหมือนกันแต่บาปน้อยลง

โลกมุลจิต ดวงที่ ๔

โลกมุลจิต ดวงที่ ๔
Cittas Rooted in Greed

- ๔. โสมนสฺสสหคตฺ ทิฏฐิตฺตวิปฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ
- จิตที่เกิดพร้อมด้วย โสมนัสสเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ มีการชักชวน
- One consciousness, accompanied by joy, dissociated from wrong view, prompted.

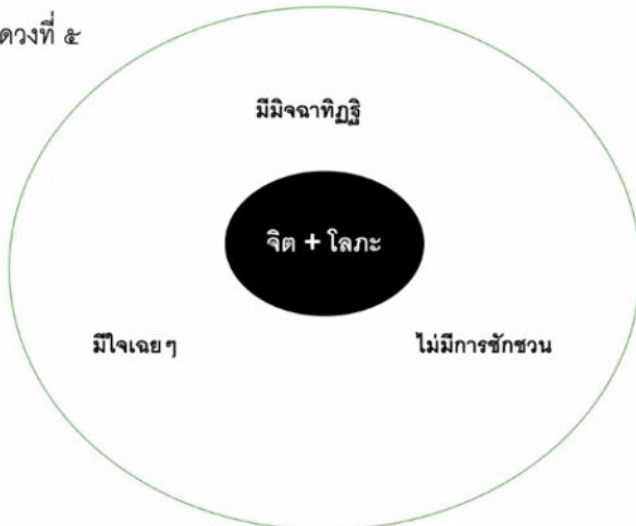
ดวงที่ ๔ ต่างกันที่มีการชักชวน ก็เช่นเดียวกัน แม่คนนี่แม่คน เดิมนี้แหละ วันหลังไปขโมยอีก เพื่อนชวนไป ไม่ได้ตั้งใจไปเอง ก็ ต่างกันตรงนี้ มีจิตสำนึกเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ แล้ว ขณะขโมยก็มีใจ ยินดี หรือได้มาแล้วก็มีใจยินดี อย่างนี้เป็นต้น เป็นภาพรวม ๆ

โลกมูลจิต ดวงที่ ๕

โลกมูลจิต ดวงที่ ๕ Cittas Rooted in Greed

- ๕. อุปภุขาสหคตฺ ติฏฐิตสมบุยุตฺตํ อสงฺขาริกํ
- จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยมิจจาทิฏฐิ ไม่มี
การชักชวน
- One consciousness, accompanied by equanimity, associated with wrong view, unprompted.

ดวงที่ ๕

ดวงที่ ๕ จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา คือความรู้สึกเฉย ๆ ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ ไม่มีการชักชวน จะเห็นว่าจิตดวงนี้ ประกอบด้วยความโลภแล้วก็มีมิจฉาทิฏฐิอยู่ เห็นผิด มีใจเฉย ๆ ไม่มีการชักชวน เช่น คนที่โลภอยากกินอาหารอร่อย ๆ ที่มีมันถูกปากอยากกินอาหารแพง ๆ แต่ว่าแรก ๆ นี้ ก็อาจจะชอบมากเลย กินประจำ กินไปกินมา กินบ่อย ๆ เข้า ความรู้สึก มันก็ด้านชา จากที่เป็นโสมนัส ได้มาแล้วก็กิน แล้วก็ชอบ แต่ว่ากินไปกินมา ก็รู้สึกเบื่อ เกิดความรู้สึกเฉย ๆ อยากกินอาหารที่ตัวเองเคยชอบ แต่ว่าพอกินไปมาก ๆ ก็รู้สึกเฉย ๆ ก็รู้สึกชาชิน ลักษณะของอุเบกขาจะเป็นอย่างนี้ อารมณ์ที่เสพบ่อย ๆ ตอนแรกก็อาจจะยินดี แต่พอเสพบ่อย ๆ เข้าก็อาจจะเฉย ๆ กินก็ได้ ไม่กินก็ได้ หมายถึง สิ่งที่กินประจำ มันไม่ยั่ววนใจอีกแล้ว อย่างนี้เป็นต้น

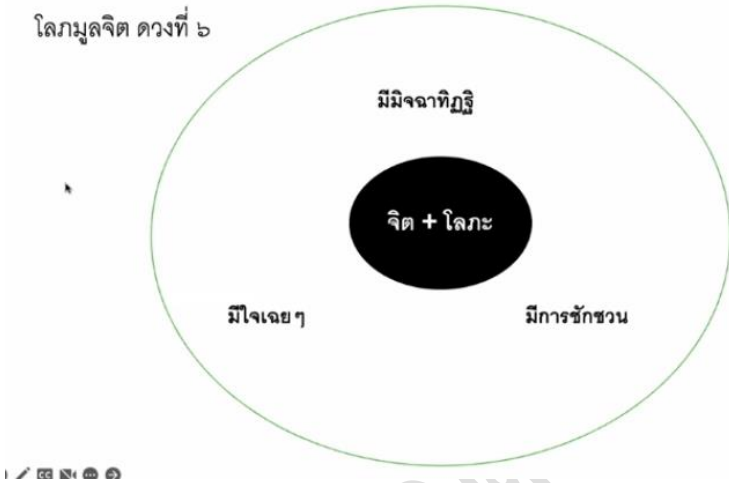
โลกมุลจิต ดวงที่ ๖

โลกมุลจิต ดวงที่ ๖

Cittas Rooted in Greed

- ๖. อุเบกขาสหคตฺ ทิฏฐิตฺตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ
- จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ มีการชักชวน
- One consciousness, accompanied by equanimity, associated with wrong view, prompted.

โลกมุลจิต ดวงที่ ๖

๑ / ๓๓๓๓๓๓

ดวงที่ ๖ อันนี้ก็เหมือนกันกับดวงที่ ๕ แต่ว่าดวงนี้มีการชักชวน ต่างกันที่มีการชักชวนกับไม่ชักชวน

โลกมุลจิต ดวงที่ ๗

โลกมุลจิต ดวงที่ ๗
Cittas Rooted in Greed

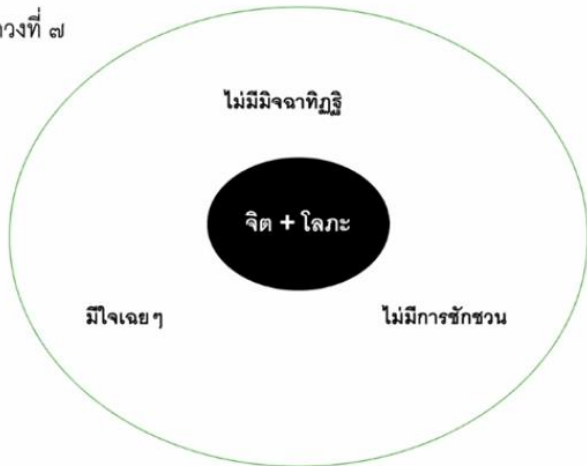
☐ ๗. อุเบกขาสหคตํ ทิฏฐิคตวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริកံ

จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิถิลาทิฏฐิ ไม่มีการชักชวน

One consciousness, accompanied by equanimity, dissociated from wrong view, unprompted.

ดวงที่ ๗ จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วย
มิจฉาทิฎฐิ ไม่มีการชักชวน ต่างจาก ๕-๖ ตรงที่ว่า ไม่ประกอบด้วย
มิจฉาทิฎฐิ ๕-๖ ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิ ๗-๘ ไม่ประกอบด้วย
มิจฉาทิฎฐิ

โลกมูลจิต ดวงที่ ๗

ก็จะยกตัวอย่างผู้หญิงแม่ลูกอ่อนก็แล้วกัน ไปขโมยของที่ร้าน
สะดวกซื้อ ไม่มีมิจฉาทิฎฐิ คือมีปัญญารู้บาปบุญคุณโทษ ก็ไปเองไม่มี
การชักชวนด้วย แต่ก็มีจิตโลกก็คืออยากได้ของ อยากได้นมผงไปให้ลูก
เรียกว่าบาปจำเป็น ถึงจะเป็นบาปจำเป็น แต่มันก็บาป เพราะยังมี
ความโลภ มีกิเลส เมื่อได้ของมาแล้วก็รู้สึกเฉย ๆ ซึ่งต่างจากดวงที่ ๓
เพราะดวงที่ ๓ แม้จะไม่มีมิจฉาทิฎฐิก็ตาม ไม่มีการชักชวนก็ตาม แต่
อันนั้นมีไฉยินดี แต่ในที่นี้ไม่ยินดี มีใจเฉย ๆ เพราะว่่าก็คงคิดว่า เราไม่

น่าทำ เราไม่ยอมทำ แต่ว่าก็ทำด้วยความจำใจ ได้มาก็เฉย ๆ ไม่ยินดีด้วย ก็เลยแยกออกมาเป็นอีกดวงหนึ่ง ตรงที่มีใจเฉย ๆ นี่แหละ

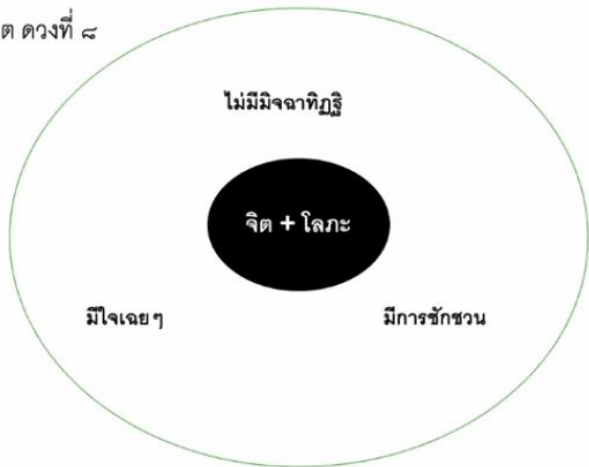
โลกมุลจิต ดวงที่ ๘

โลกมุลจิต ดวงที่ ๘

Cittas Rooted in Greed

- ๘. อุเบกขาสหคตฺ ติฏฐิตตวิปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ
- จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ มีการชักชวน
- One consciousness, accompanied by equanimity, dissociated from wrong view, prompted.

มาดูดวงที่ ๘ ก็เหมือนกันทุกประการต่างกันตรงที่มีการชักชวน จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ มีการชักชวน อันนี้ต่างจาก ดวงที่ ๗ ตรงไหน ต่างกันตรงที่ชักชวนกับไม่ชักชวน

 โลกมุลจิต ดวงที่ ๘

ผู้หญิงคนเดียวกันคือแม่ลูกอ่อน ไปชโมยของที่ร้านสะดวกซื้อ
วันต่อมา แต่ว่าเพื่อนชวนไป มีปัญญาหรือมีสัมมาทิฐิด้วยว่า การ
กระทำแบบนี้เป็นบาป ไม่ดี ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม แล้วก็ไปด้วย มี
เพื่อนชวนไป ไม่ได้ไปเอง ขณะที่ทำก็มีความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ได้ยินดี
ร้าย เฉย ๆ ได้มาแล้วก็เฉย ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าเทียบระหว่างดวงที่ ๗
กับดวงที่ ๘ ดวงที่ ๘ มีกำลังอ่อนกว่า ๗ เพราะว่า ๗ ไปเอง ไม่มีการ
ชักชวน แต่ ๘ อย่างน้อยก็มีการชักชวน กำลังของจิตที่มีโลภะดวงนี้ก็
เลยอ่อนกว่า ๗

เพราะฉะนั้น การมีน้ำหนักร้อนหรือเบา มันจะมีความสัมพันธ์
เกี่ยวข้องกับเรื่องบาป บาปมากหรือบาปน้อยด้วย การที่ท่านแยกไว้
เป็นคนละดวง ท่านก็คงจะดูที่องค์ประกอบส่วนผสมของจิตว่า มี

อะไรบ้าง แล้วก็ดูที่กำลัง Power ของมันว่า มีความใกล้เคียงกัน มีน้ำหนักมากหรือน้ำหนักน้อย ก็เลยแยกไว้ต่างหาก ถ้าจะว่าไปแล้ว ในบรรดาจิตทั้งหลาย จิต ๘ ดวง ถ้าเทียบกันระหว่าง ๗ กับ ๘ แน่นนอน ๘ ย่อมมีกำลังน้อยกว่าเพราะมีการชักชวน เขาไปเพราะว่ามีการชักชวนให้เขาไป มีคนชวนให้เขาไป แต่ ๗ คือ เขาไปเอง การตั้งใจไปเองนั้นย่อมมีน้ำหนักมากกว่า มีการชักชวนให้ไป คนที่ทำความตั้งใจทำเองกับคนที่เพื่อนชวนไปในเชิงกฎหมายอาจจะรับโทษไม่เท่ากันก็ได้ เช่น

เด็กเยาวชนถูกเพื่อนชวนไปหลงผิดอย่างนี้ แต่เด็กบางคนไม่มีใครชวน มันไปของมันเอง น้ำหนักทางกฎหมายก็ยังไม่เหมือนกัน น้ำหนักของกรรมก็เช่นเดียวกัน ระหว่างชวนไม่ชวน กำลังของจิตมันจะไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้น ท่านก็ได้แยกไว้ต่างหาก เราก็ได้ครบแล้ว โลกมุขจิต ๘ ดวง ครบถ้วน รายละเอียดให้แต่ละท่านไปศึกษาเพิ่มเติม เวลาสอนอยากจะให้เชื่อมโยงกับเรื่องกรรม เรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องหลักการพื้นฐานก็คือหลักการสังสารวัฏ กิเลส กรรม วิบาก ให้เชื่อมโยงกัน วัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก แล้วก็สังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิด

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๑-๒)

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๑-๒)

โลกมุลจิตดวงที่ ๑: เกณฑ์ = มีใจยินดี, มีมิจฉาทิฏฐิ, **ไม่มีการชักชวน**

ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่าการขโมยไม่เป็นบาป จึงเข้าไปขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ เขาทำด้วยตัวเอง ไม่มีใครชักชวน

โลกมุลจิตดวงที่ ๒: เกณฑ์ = มีใจยินดี, มีมิจฉาทิฏฐิ, **มีการชักชวน**

ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่าการขโมยไม่เป็นบาป จึงเข้าไปขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ เขาทำไปเพราะมีเพื่อนชักชวน

ดวงที่ ๑ ก็มีเกณฑ์ คือ มีใจยินดี, มีมิจฉาทิฏฐิ, ไม่มีการชักชวน ตัวอย่าง เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่าการขโมยไม่เป็นบาป แสดงว่ามีมิจฉาทิฏฐิแล้ว เข้าไปขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ มีใจยินดี แสดงว่าเขามีโสมนัสแล้ว เขาทำด้วยตัวเอง ไม่มีใครชักชวน เด็กชายคนนี้มีโลกมุลจิต ดวงที่ ๑ กรณีเดียวกัน เด็กชายคนหนึ่ง มีโลกมุลจิต ดวงที่ ๒ มีเกณฑ์เหมือน ๆ ดวงที่ ๑ แต่ต่างกันที่สีแดงมีการชักชวน เด็กชายคนหนึ่งเชื่อว่าการขโมยไม่เป็นบาป มีมิจฉาทิฏฐิ จึงไปขโมยของในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ มีโสมนัส เขาทำไปเพราะมีเพื่อนชักชวน ต่างกันตรงสีแดง เพราะฉะนั้นถามว่า ๒ ดวงนี้ ดวงไหนมีกำลังมากกว่ากัน แน่نون ดวงที่ ๑ ย่อมมีกำลังมากกว่า ดวงที่ ๒ เพราะมีการชักชวนกับไม่มีการชักชวน

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๓-๔)

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๓-๔)

- ❑ โลกมุลจิตดวงที่ ๓ : เกณฑ์ = มีใจยินดี, ไม่มีมิจฉาทิฎฐิ, **ไม่มีการชกขวน**
ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่า การลักขโมยเป็นบาป เข้าไปขโมยผลไม้ใน
 ห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ เขาทำด้วยตัวเอง ไม่มีใครชกขวน
- ❑ โลกมุลจิตดวงที่ ๔ : เกณฑ์ = มีใจยินดี, ไม่มีมิจฉาทิฎฐิ, **มีการชกขวน**
ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่า การลักขโมยเป็นบาป เข้าไปขโมยผลไม้ใน
 ห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ เขาทำเพราะมีเพื่อนชกขวน

ต่อไปดวงที่ ๓-๔ เกณฑ์ก็คือ มีใจยินดี, ไม่มีมิจฉาทิฎฐิ ก็คือมี
 สัมมาทิฎฐิ ไม่มีการชกขวน ตัวอย่าง เด็กชายคนหนึ่งเชื่อว่า การลัก
 ขโมยเป็นบาป แสดงว่ามีสัมมาทิฎฐิแล้ว เข้าไปขโมยผลไม้ใน
 ห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ มีโสมนัส เขาทำด้วยตัวเอง ไม่มีใคร
 ชกขวน เป็นอสังขาริก ไม่มีใครชกขวน

ดวงที่ ๔ เกณฑ์คือ มีใจยินดี, ไม่มีมิจฉาทิฎฐิ, มีการชกขวน
 ตัวอย่างเช่น เด็กชายคนหนึ่งเชื่อว่าการขโมยของเป็นบาป เข้าไปขโมย
 ของในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกดีใจ เขาทำเพราะมีเพื่อนชกขวน
 เพราะฉะนั้น ๓-๔ ต่างจาก ๑-๒ ตรงที่มีมิจฉาทิฎฐิกับไม่มีมิจฉาทิฎฐิ
 ก็เหมือนกรณีผู้หญิงแม่ลูกอ่อนทำบาปจำเป็นด้วยความตระหนักรู้อยู่
 ในใจ เขาเรียกว่ามีหิริโอตตปปะ อยู่ว่า การขโมยของไม่ดี แต่ว่าทำ
 อย่างไม่ได้ ถ้าไม่ขโมยลูกก็ตาย ลูกไม่มีนมกิน ก็เลยจำเป็นต้องทำ แต่ก็

ถือว่าจิตของเขา ยังมีโลภะ แล้วยังยังเป็นบาปไม่สามารถจะหลีกเลี่ยง
บาปได้ แต่เป็นบาปน้อยกว่า ๑-๒ เพราะว่า ๑-๒ มีมิฉฉาทิฏฐิ

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๕-๖)

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๕-๖)

- โลกมุลจิตดวงที่ ๕: เกณฑ = มีใจเฉยๆ, มีมิฉฉาทิฏฐิ, **ไม่มีการชักชวน**
ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่า การลักขโมยไม่เป็นบาป จึงเข้าไป
ขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกเฉยๆ เขาทำด้วยตัวเอง ไม่มีใคร
ชักชวน
- โลกมุลจิตดวงที่ ๖: เกณฑ = มีใจเฉยๆ, มีมิฉฉาทิฏฐิ, **มีการชักชวน**
ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่า การลักขโมยไม่เป็นบาป จึงเข้าไป
ขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกเฉยๆ เขาทำไปเพราะมีเพื่อน
ชักชวน

ดวงที่ ๕-๖ เกณฑก็คือ มีใจเฉย ๆ, มีมิฉฉาทิฏฐิ, ไม่มีการ
ชักชวน ตัวอย่างเช่น เด็กชายคนหนึ่งเชื่อว่าการลักขโมยไม่เป็นบาป
จึงเข้าไปขโมยสินค้าในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกเฉย ๆ เขาทำ
ด้วยตัวเอง ไม่มีใครชักชวน ข้อ ๖ ก็เหมือนกันทุกอย่าง แต่ว่าเขาทำ
เพราะมีการชักชวน ฉะนั้น ๕-๖ ต่างกันที่มีการชักชวนและไม่มีการ
ชักชวน แล้วยังมีมิฉฉาทิฏฐิเหมือนกัน

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๗-๘)

เปรียบเทียบโลกมุลจิต (๗-๘)

- โลกมุลจิตดวงที่ ๗ : เกณฑ = มีใจเฉยๆ, ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ, **ไม่มีการชักชวน**

ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่า การลักขโมยเป็นบาป เข้าไปขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกเฉยๆ เขาทำด้วยตัวเอง ไม่มีใครชักชวน

- โลกมุลจิตดวงที่ ๘ : เกณฑ = มีใจเฉยๆ, ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ, **มีการชักชวน**

ตัวอย่าง: เด็กชายคนหนึ่ง เชื่อว่า การลักขโมยเป็นบาป เข้าไปขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกเฉยๆ เขาทำเพราะมีเพื่อนชักชวน

ดวงที่ ๗-๘ ข้อ ๗ มีเกณฑที่ว่า มีใจเฉย ๆ, ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ, ไม่มีการชักชวน ข้อ ๘ มีเกณฑที่ว่า มีใจเฉย ๆ, ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ, มีการชักชวน ตัวอย่างเช่น เด็กชายคนหนึ่งเชื่อว่าการขโมยเป็นบาป เข้าไปขโมยผลไม้ในห้างสรรพสินค้าด้วยความรู้สึกเฉย ๆ เขาทำเองไม่มีใครชักชวน ส่วนข้อ ๘ เขาทำไปเพราะมีการชักชวน ส่วนอื่น ๆ เหมือนกัน เพราะฉะนั้น อย่างที่บอกตอนต้นว่า ๗ กับ ๘ น้ำหนักกำลังไม่เท่ากัน การแยกเป็นคนละดวง เพราะว่าดูที่กำลัง กำลังในที่นี้ก็คือชักชวนกับไม่ชักชวน เพราะฉะนั้น นี่เป็นรายละเอียด เป็นภูมิปัญญาทางอภิธรรม ในการที่เรามองอะไรบาปน้อย อะไรบาปมาก เพราะฉะนั้น เวลาอธิบายเรื่องบาป เวลาคนมาถามพระสงฆ์เราว่า โยมทำอย่างนี้บาปมากหรือบาปน้อย เราก็ใช้เกณฑพวกนี้ไปอธิบายได้ โยมทำเองหรือมีคนชวนไปทำ โยมไม่รู้ตัว มีคนชวนไปทำ มีคนชวนไปเป็นพวกแก๊งคอลเซ็นเตอร์ คนไทยข้ามชายแดนไปใช้ไหม ไม่รู้ชื่อไหนชื่อไหน เขาชวนไปทำงาน เขาบอกว่าจะไปทำงาน ตอนที่เขาชวนนั้น เขาชวนอีกอย่าง

หนึ่งก็ไม่รู้ว่ากำลังจะหลอกไป พอไปถึงประเทศเพื่อนบ้านแล้วให้ไป เป็นแก๊งคอลเซ็นเตอร์ แก๊งคอลเซ็นเตอร์เขาอาจจะไม่ได้มีมิจฉาชีพภูมิจึง เขาก็คงจะมีว่าการกระทำแบบนี้เป็นบาป เป็นการหลอกหลวงคน แต่ทำ ไปได้เขาถูกล่อลวงมา ถ้าไม่ทำก็อาจจะถูกทำร้ายหรือไม่ได้กลับบ้านก็ ได้ หรือเอาไปขายที่ไหนก็ได้ เขาก็เลยจำใจต้องทำ แต่ขณะที่ทำเขาก็ อยากรู้ได้เงิน เขาก็อยากหลอกคน ก็ต้องหาวิธีที่จะหลอกคน แต่ก็รู้ อยู่ แก่ใจแล้วว่ามันไม่ดี แต่เวลาทำก็ต้องตั้งใจที่จะหลอกให้คนเชื่อให้ได้ โทษทัณฑ์ยังงี้ที่จะหลอกให้เขาเชื่อให้ได้ อันนี้ก็แสดงว่าจะมีความโลภ ถามว่าคนที่ตั้งใจไปเป็นแก๊งคอลเซ็นเตอร์มันก็มี กับคนที่ไปเพราะถูก ล่อลวงไปก็มี ก็แสดงว่ากำลังจิตของคนสองประเภทนี้ไม่เหมือนกันไม่ เท่ากัน เพราะฉะนั้น ความโลภมีเหมือนกัน แต่ไม่เหมือนกัน แยกได้ คนละประเภท เพราะฉะนั้น ชักชวนกับไม่ชักชวน จึงมีบทบาทอย่าง หนึ่งในการจำแนกแยกแยะจิตออกจากกัน

ชานอชานปัญหา : การทำบาปของผู้รู้กับผู้ไม่รู้ ?

มีประเด็นปัญหาที่เราอาจจะสงสัยในมิลินทปัญหา มีคนถาม บ่อย ซึ่งพระยามิลินท์ท่านสงสัยว่า ทำไมพระพุทธศาสนาสอนอย่างนี้ มันผิดหลักการหรือเปล่า พระยามิลินท์ จึงได้ถามพระนาคเสน ปัญหา ข้อหนึ่งชื่อว่า ชานอชานปัญหา

ชานอชานปัญหา: การทำบาปของผู้รู้ กับ ผู้ไม่รู้ ?

☐ พระเจ้ามิลินท์ :

คนที่รู้ว่าบาปแล้วยังซิ่นทำ กับคนที่ไม่รู้ว่าเป็นบาปแล้วทำลงไป ทั้ง ๒ คนนี้ใครจะบาปมากกว่ากัน

☐ พระนาคเสน :

คนที่ไม่รู้ว่าเป็นบาปทำลงไปเป็นบาปมากกว่า

☐ พระเจ้ามิลินท์ :

อำมาตย์ของข้าพเจ้า คนที่รู้ว่าผิดแล้วซิ่นทำ ข้าพเจ้าจะลงโทษเป็น ๒ เท่า เพราะถือว่ามีแล้วซิ่นทำ

☐ พระนาคเสน :

อุปมาเหมือนคนที่รู้ว่าก่อนเหล็กร้อน แล้วจับกับเหล็กมัน ส่วนอีกคนไม่รู้ว่าเป็นเหล็กร้อนแล้วจับ ทั้งสองคนนั้นใครจะร้อนกว่ากัน

☐ พระเจ้ามิลินท์ :

คนที่ไม่รู้ว่าเป็นเหล็กร้อนแล้วจับมันแหละจะร้อนมากกว่า

☐ พระนาคเสน :

คนที่รู้ว่าบาปแล้วทำบาปก็จะบาปมากกว่า เช่นเดียวกับคนที่ไม่รู้ว่าเป็นเหล็กร้อนแล้วจับกับเหล็กก็ร้อนมากกว่า ฉะนั้น

ชานอชานปัญหา ปัญหาว่าด้วยการทำบาปของผู้รู้ กับ ผู้ไม่รู้ อะไรเป็นบาปมากกว่ากัน เราอาจจะสงสัย เราทำบาปเพราะรู้ก็เพราะไม่รู้อะไรมันมากกว่ากัน บางคนไปอ่านมิลินทปัญหาที่ยังสงสัยไม่เลิก ก็ยังต้องอ่านพระนาคเสนต่อ รู้สึกว่ายังมีข้อเถียงอยู่ในใจ แม้แต่พระยามิลินท์ท่านก็ยังเถียง คือพระยามิลินท์ไปถามว่า คนที่รู้ว่าบาปแล้วยังซิ่นทำ กับคนที่ไม่รู้ว่าเป็นบาปแล้วทำลงไป ทั้งสองคนนี้ใครจะบาปมากกว่ากัน อันนี้ญาติโยมมักจะถาม ถ้าตอบแบบไม่ดี ตอบแบบไม่ได้เรียนอภิธรรม ตอบแบบไม่มีหลักการเลย ไม่ใช่ว่าคำถามของพระยามิลินท์ตรงนี้สามารถตอบได้ด้วยโยงไปหาเรื่องโลกมุขจิตนี้ได้ พระนาคเสนตอบว่า คนที่รู้ว่าบาปทำลงไปเป็นบาปมากกว่า คำตอบของท่านตรงนี้แหละที่ทำให้เรางง ไม่รู้ว่าจะบาปน้อย ทำไมไม่รู้เป็นบาปมากกว่ารู้ ถ้าอ่านแค่นี้จะงง เราก็ยังสงสัย คนที่รู้ว่าบาปแล้วทำบาปทำไมมันบาปมากกว่าคนที่รู้ อย่างเช่นเราขับรถผิดกฎจราจร เราไม่รู้

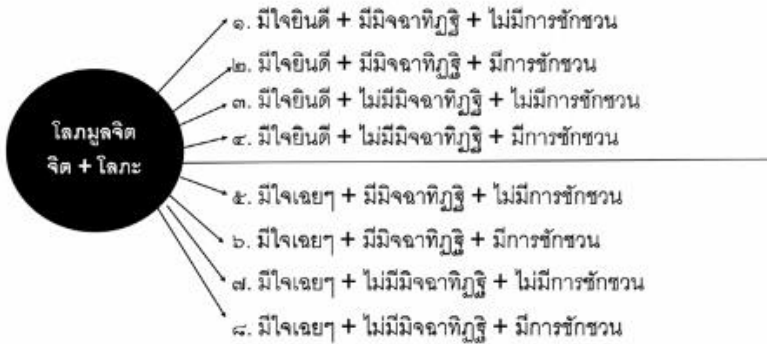
ว่าตรงนี้เป็นไฟแดงแล้วก็ผ่านไปเลย ตำรวจอาจจะปรับเรานิดหน่อย หรือว่าให้อภัยทำผิดครั้งแรกให้ไปถือว่าไม่รู้ไม่ใช่คนแฉฉนี้ ไม่จับแล้วกันหรือปรับนิดหน่อย แต่คนที่วิ่งประจำรู้ว่าตรงนี้มีไฟแดง ตั้งใจละเมิดกฎจราจร คนแบบนี้ น่าจะถูกลงโทษมากกว่า แต่คำตอบของท่านดูเหมือนจะตรงกันข้าม

อันนี้เรามาดูว่า ท่านมีเหตุผลอะไร พระยามิลินท์ก็ถามท่านต่อไปว่า คนที่ไม่รู้ว่าก้อนเหล็กร้อนแล้วจับนั้นแหละจะร้อนมากกว่า พระยามิลินท์ยอมรับในข้ออุปมาของพระนาคเสน คนที่ไม่รู้ว่าก้อนเหล็กร้อนแล้วจับก้อนเหล็กนั้นแหละจะร้อนมากกว่า พระนาคเสนก็กล่าวต่อไปว่า คนที่ไม่รู้ว่าบาปแล้วทำบาป จะทำบาปมากกว่า เช่นเดียวกับคนที่ไม่รู้ว่าก้อนเหล็กร้อน จะจับก้อนเหล็กร้อนมากกว่า ฉะนั้น อันนี้เป็นคำสรุปจบ ความหมายก็คือว่า ไม่รู้ก็บรูในที่นี้ ท่านหมายถึงสัมมาทิฏฐิกับมิจฉาทิฏฐิ ท่านไม่ได้หมายความว่า รู้หรือไม่รู้ในลักษณะของเจตนา ถ้าในความหมายของเจตนาอย่างเช่น เราไม่รู้แล้วก็ไปเหยียบมดตาย เดินไปตามถนนเราไม่รู้ว่ามีมดมันไต่อยู่ตรงนี้ไปเหยียบโดยบังเอิญ เพราะเราไม่รู้ว่ามีมดอยู่ตรงนั้น ก็เหยียบจนมันตาย กับเรารู้ว่ามีมด เราก็กวาดเท้ากระที่บมันเลย ตั้งใจให้มันตายเลย อย่างนี้รู้แล้วทำ รู้ว่ามีมดอยู่ตรงนั้น ก็ตั้งใจฆ่า ต้องบาปกว่าแน่นอน อันนี้มองไปที่เจตนา กับคนที่ไม่รู้ไม่มีเจตนา ข้ามดให้ตายอันนี้ ก็ต้องบาปน้อยกว่า ถ้าเรามองในแง่เจตนาของการทำบาป แน่แน่นอนคนไม่รู้ย่อมบาปน้อยกว่าคนที่รู้ใช่ไหม ถ้ามองที่เจตนาคือคนไม่รู้ก็คือคนที่ไม่

มีเจตนาฆ่า เดินเหยียบไปเฉย ๆ กับคนที่รู้และตั้งใจฆ่าก็ต้องบาปมากกว่า อันนี้มองในเชิงเจตนา

วิเคราะห์โลกมุลจิต ๘ ดวง

แต่พระนาคเสนท่านไม่ได้มองแบบนั้น ท่านมองในเชิงของมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ ถ้าเรากลับไปดูโลกมุลจิตเมื่อสักครู่นี้ เราก็จะเห็นชัดเจนว่า จิตดวงที่ ๑-๒ กับ ๓-๔ คำว่ารู้กับไม่รู้ มันอยู่ตรงนี้ ตรงที่มีมิจฉาทิฏฐิกับไม่มีมิจฉาทิฏฐิ

□หมายเหตุ: มีใจยินดี = โสมนัส, มีใจเฉยๆ = อุกเบขา, มีมิจฉาทิฏฐิ = ทิฏฐิสัมปยุต, ไม่มีมิจฉาทิฏฐิ = ทิฏฐิวิปยุต, มีการชักชวน = อสังขาริก, ไม่มีการชักชวน = สสังขาริก

ไม่รู้แล้วทำบาปกับรู้แล้วทำบาป ท่านบอกว่าไม่รู้นี้บาปมากกว่า ส่วนรู้แล้วทำนั้นบาปน้อยกว่า ไม่รู้นี้ก็คือมีมิจฉาทิฏฐิ ไม่รู้หมายความว่ามีความเชื่อว่า บาปนั้นเป็นสิ่งที่ดี การขโมยของเป็นสิ่งที่ดี

การฆ่าคน ฆ่าสัตว์เป็นสิ่งที่ดี ยิ่งนกได้ตัวหนึ่งภาคภูมิใจ อันนี้ก็คือคนที่
 มีมิฉฉาทิภูฏี มิฉฉาทิภูฏีก็คือไม่รู้ก็คือรู้ในทางที่ผิด ไม่รู้แล้วทำบาป ทำ
 บาปด้วยมิฉฉาทิภูฏี ย่อมบาปมากกว่าทำบาปด้วยสัมมาทิภูฏี
 เพราะฉะนั้น ผู้หญิงคนหนึ่งที่ไปขโมยของ ถ้าหากว่าเธอขโมยด้วย
 ความเชื่อในเบื่องลิกของเธอว่าการขโมยเป็นสิ่งที่ดี เธอเชื่อผิด ๆ ว่า
 การขโมยเป็นสิ่งที่ดี การเชื่อผิด ๆ แบบนี้ ถือว่าไม่มีความรู้คือไม่มี
 ปัญญา ไม่มีสัมมาทิภูฏี การเชื่อผิด ๆ นี้มีความหมายเท่ากับไม่รู้ ไม่มี
 ความรู้ที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมแล้วก็ทำไปก็ต้องบาปมากกว่า
 ส่วนคนที่ทำบาปประเภทเดียวกันแต่ทำด้วยมีความรู้ เช่น มีสัมมาทิภูฏี
 ว่า มันเป็นบาป มันไม่ดี มันเป็นการเบียดเบียน รู้ มีสัมมาทิภูฏีแต่
 จำเป็นต้องทำก็เลยทำ ไปขโมย ระหว่างคน ๒ ประเภท คือ คนที่รู้มี
 ความรู้มีสัมมาทิภูฏีย่อมเป็นบาปน้อยกว่า เพราะฉะนั้น ก็เข้ากับ
 คำตอบของพระนาคเสนที่พระยามิลินท์ถามว่า

ชานอชานปัญหา: การทำบาปของผู้รู้ กับ ผู้ไม่รู้ ?

☐ พระเจ้ามิลินท์ :

คนที่รู้ว่าบาปแล้วยังซิ่นทำ กับคนที่ไม่รู้ว่าจะ
 บาปแล้วทำลงไป ทั้ง ๒ คนนี้ใครจะบาป
 มากกว่ากัน

☐ พระนาคเสน :

คนที่ไม่ว่าว่าจะบาปทำลงไปเป็นบาปมากกว่า

☐ พระเจ้ามิลินท์ :

อำมาตย์ของข้าพเจ้า คนที่รู้ว่าผิดแล้วซิ่น
 ทำ ข้าพเจ้าจะลงโทษเป็น ๒ เท่า เพราะถือว่ารู้
 แล้วซิ่นทำ

☐ พระนาคเสน :

อุปมาเหมือนคนที่รู้ว่าก่อนเหล็กร้อน แล้วจับก้อน
 เหล็กนั้น ส่วนอีกคนไม่รู้ว่าจะก่อนเหล็กร้อนแล้ว
 จับ ทั้งสองคนนั้นใครจะร้อนมากกว่ากัน

☐ พระเจ้ามิลินท์ :

คนที่ไม่ว่าว่าจะก่อนเหล็กร้อนแล้วจับนั้นแหละจะร้อน
 มากกว่า

☐ พระนาคเสน :

คนที่ไม่ว่าว่าจะบาปแล้วทำบาปก็จะมีบาป
 มากกว่า เช่นเดียวกับคนที่ไม่ว่าจะก่อนเหล็กร้อน แล้ว
 จับก้อนเหล็กย่อมร้อนมากกว่า ฉะนั้น

คนไม่รู้ทำบาปลงไปเป็นบาป คนที่รู้ทำบาปแล้วยังซนทำกับคนที่ไม่รู้ว่าเป็นบาปแล้วทำลงไป ทั้ง ๒ คนนี้ใครเป็นบาปมากกว่ากัน พระนาคเสนตอบว่า คนไม่รู้เป็นบาปมากกว่า คำว่า คนไม่รู้ ท่านมองไปที่มิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิ ถ้าเป็นคนรู้ก็คือคนที่เห็นสัมมาทิฎฐิ คนไม่รู้ก็คือคนเป็นมิจฉาทิฎฐิ

เพราะฉะนั้น ตัวนี้เป็นตัวชั่งน้ำหนักของบาปบุญในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น บาปบุญเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าอธิบายตามหลักอภิธรรมนั้นเป็นเรื่องละเอียด แต่ถ้าอธิบายแบบรวม ๆ แบบทั่วไปก็พอได้ แต่ถ้ามองแบบอภิธรรมก็ต้องมองลึกลงไป องค์ประกอบที่อยู่ในจิตนั้น เช่นดูว่าชกชวนไม่ชกชวน มีสัมมาทิฎฐิหรือมิจฉาทิฎฐิ ยินดีหรือไม่ยินดี ก็ต้องมองตรงนี้ด้วย จะมีผลในการตัดสินใจว่าอะไรบาปมาก อะไรบาปน้อย เพราะฉะนั้น พระนาคเสนกับพระยามิลินท์มองไปคนละอย่าง พระยามิลินท์มองรู้หรือไม่รู้ในแง่ของเจตนา แต่ถ้ามองในแง่เจตนา พระยามิลินท์นี้ถูก คือคนที่ทำด้วยความไม่รู้ อย่างเช่นเหยียบมดตายด้วยความบังเอิญ ไม่รู้ว่ามีมดอยู่ตรงนั้น อันนี้ใช่ กับคนที่รู้ว่ามีมดเดินอยู่แล้วก็ตั้งใจเหยียบ คนที่รู้แบบนี้ แล้วก็ตั้งใจแบบนี้ย่อมบาปกว่า เพราะฉะนั้น คำถามของพระยามิลินท์จะมุ่งไปที่เจตนา ส่วนคำตอบของพระนาคเสนจะมุ่งไปที่สัมมาทิฎฐิกับมิจฉาทิฎฐิตามหลักอภิธรรมตามหลักยุดิธรรมโดยเฉพาะในโลภมูลจิตที่กล่าวมาแล้ว

โทสมูลจิต จิตมีโทสะเป็นมูลราก

ต่อไป โทสมูลจิต จิตที่มีโทสะเป็นมูลราก จะแยกเป็น ๒ ประเภทเท่านั้น

โทสมูลจิต จิตมีโทสะเป็นมูลราก

๑. โทมนัสสสหนคตฺ ปฏิสมปยุตฺ อสงฺขาริกํ
จิตที่เกิดพร้อมด้วยโทมนัสสเวทนา ประกอบด้วยปฏิฆะ ไม่มีการชักชวน
One consciousness, accompanied by grief, associated with
resentment, unprompted.
๒. โทมนัสสสหนคตฺ ปฏิสมปยุตฺ สสงฺขาริกํ
จิตที่เกิดพร้อมด้วยโทมนัสสเวทนา ประกอบด้วยปฏิฆะ มีการชักชวน
One consciousness, accompanied by grief, associated with
resentment, prompted.

อย่างที่บอกไปแล้วว่าโทสมูลจิต จะไม่เกิดร่วมกันเหมือนน้ำกับไฟ เพราะน้ำกับไฟเข้ากันไม่ได้ อย่างที่บอกแล้วว่าโลภะมีลักษณะกอบโกยเข้าหาตัวเอง ดึงดูดเข้าหาตัวเอง เอามาปรนเปรอบำเรอตัวเอง เหมือนคนไปขโมยก็คือขโมยเพื่อจะเอาของนั้นมาครอบครองเป็นของตัวเองในลักษณะของโลภะ ส่วนโทสะเป็นลักษณะของการปฏิเสธผลักไส ผลักออกไปจากตัวปฏิเสธไม่ให้เข้ามาหาตัว และมีลักษณะของการใช้ความรุนแรง ถ้าพูดแบบภาษาสมัยใหม่ โลภะเป็นลักษณะของ Soft Power เป็นอำนาจอ่อน แต่โทสะเป็นลักษณะ Hard Power เป็นอำนาจฝ่ายแข็ง เป็นกิเลสฝ่ายแข็งกับกิเลสฝ่ายอ่อน

กิเลสฝ่ายอ่อนคือตั้งเข้าหาตัวเอง โทสะเป็นกิเลสฝ่ายต่อต้านผลักออกไป เพราะฉะนั้น มันจะไม่เกิดร่วมกันในทางอภิรรม จะไม่เกิดร่วมกันในจิตดวงเดียวกัน ในจิตดวงเดียวกันจะไม่มีโลภะและโทสะเกิดร่วมกัน จะแยกกัน แต่โมหะจะเกิดขึ้นร่วมกับทั้งโลภะและโทสะเมื่อไหร่ก็ตามที่มีโลภะเกิดก็ต้องมีโมหะ แต่ว่าท่านไม่ได้พูดถึง ถ้าไม่หลงก็คงไม่เกิดโลภะ การที่คนมีโลภะก็บ่งบอกว่าจะมีความหลงอยู่ในนั้น โดยอัตโนมัติ

เพราะฉะนั้น ๒ ดวงนี้จะไม่เกิดร่วมกัน แต่มันจะเกิดกับโมหะ แต่จะไม่เกิดกับโลภะ เพราะคนละสไตส์กัน เป็นขั้วตรงข้ามกัน ดังนั้นจิตประเภทนี้จะประกอบด้วยปฏิฆะ ปฏิฆะก็เป็นชื่อของความโกรธชนิดหนึ่ง ความหงุดหงิด ไม่มีการชักชวน ความโกรธสามารถจะเกิดได้ทั้งมีการชักชวนหรือไม่มีการชักชวน ความโกรธต้องมีน้ำหนักรกว่ามีการชักชวนอย่างเช่น มีการชักชวนว่า มีคนมากกระตุ้นเราว่า คนนั้นเขาต่ำเรา คนนั้นเขานินทาเรา เราก็จะโกรธ แสดงว่าความโกรธของเรานี้มีคนมากกระตุ้นเตือน มีคนมาชักนำ เรียกว่ามีสสังขาริก กับดวงแรกโกรธเองไม่มีใครบอก คิดเอง โกรธเอง เพราะฉะนั้น น้ำหนักดวงแรกจึงมีมากกว่าดวงที่ ๒ เพราะดวงแรกมันโกรธเอง มันริเริ่มด้วยตัวของมันเอง ส่วนดวงที่ ๒ ความโกรธเหมือนกันแต่ริเริ่มจากสิ่งอื่นมากระตุ้นหรือคนอื่นมากระตุ้น ก็เป็นจิตไม่ดีเหมือนกัน แต่กำลังของมันไม่เท่ากัน

ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โทสมูลจิต”

ข้อมูลที่ควรรู้เกี่ยวกับโทสมูลจิต โทสมูลจิต หมายถึง จิตที่มีโทสะหรือมีความโกรธตลอดถึงความหงุดหงิดความขัดเคืองใจเป็นมูลราก มองในแง่กิเลสที่เป็นมูลรากมีอย่างเดียวคือจิตที่มีโทสะเป็นมูลราก หมายความว่าทั้งสองดวงนี้ก็มีโทสะเป็นมูลรากเหมือนกัน มองในแง่เวทนาที่เกิดร่วมมีอย่างเดียวคือมีโทมนัสสเวทนา เพราะโทสะก็ต้องมาคู่กับโทมนัส โทสะมีลักษณะรุนแรง มีลักษณะผลึกใส มีลักษณะต่อต้านปฏิเสธ

ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โทสมูลจิต”

- โทสมูลจิต หมายถึง จิตที่มีโทสะหรือมีความโกรธ (ตลอดถึงความหงุดหงิดขัดเคืองใจ) เป็นมูลราก
- มองในแง่กิเลสที่เป็นมูลราก มีอย่างเดียว คือ จิตที่มีโทสะเป็นมูลราก
- มองในแง่เวทนาที่เกิดร่วมด้วย มีอย่างเดียว คือ โทมนัสสเวทนา (unpleasant feeling)
- มองในแง่การชักนำ มีสองอย่าง คือ ไม่มีการชักนำ (อสังขาริก) และมีการชักนำ (สังขาริก)

เพราะฉะนั้น ความรู้สึกที่เกิดร่วมกับมันจึงมีลักษณะความไม่พอใจ โทมนัสความมีใจไม่ยินดี ซึ่งจะยินดีเหมือนโลภะไม่ได้ โลภะนั้นมีโสมนัสเพราะโลภะจะมาคู่กับความชอบ หรือถ้าไม่ชอบก็เฉย แต่โทสะนี้จะเฉยไม่ได้ เพราะว่ามันมีโทสะก็ต้องไม่ชอบคือโทมนัส มองใน

แง่การชักชวนหรือชักนำก็มี ๒ คือ ไม่มีการชักนำ อสังขาริก มีการชักนำ สสังขาริก เพราะฉะนั้น จิตสองดวงนี้องค์ประกอบอื่นเหมือนกันหมดเลย ต่างกันตรงที่ว่ามีการชักนำ และไม่มีการชักนำ

ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โทสมูลจิต”

- โทมนัสเวทนา จะเกิดร่วมกับโทสมูลจิตเสมอ โทสมูลจิตเกิดขึ้นเมื่อใด จะมีโทมนัสเวทนาเกิดร่วมเมื่อนั้น
- คำว่า “ปฏิฆสัมปยุตต์” (ประกอบด้วย ปฏิฆะ) ในที่นี้ หมายถึง ความโกรธทุกระดับ ตั้งแต่ระดับละเอียดอ่อนจนถึงระดับรุนแรง ตั้งแต่ระดับความหงุดหงิดขุ่นเคืองใจ ไปจนถึงความคับแค้นใจ ความอาฆาตพยาบาท
- “ปฏิฆะ” แปลตามศัพท์ว่า “การโต้กลับ” (striking against) หมายถึง สภาพจิตที่ต่อต้าน (resistance) ปฏิเสธ (rejection) หรือทำลาย (destruction)
- โลภะ กับ โทสะ ไม่สามารถเกิดร่วมกันในจิตดวงเดียวกันได้ เพราะเป็นจิตคนฝ่ายหรือเป็นจิตตรงข้ามกัน เหมือนน้ำ กับ ไฟ

ข้อมูลที่ควรทราบอีก ก็คือ โทมนัสเวทนา ความรู้สึกที่ไม่ดี ความรู้สึกที่ไม่ชอบ จะเกิดร่วมกับโทสมูลจิตเสมอ โทสมูลจิตเกิดขึ้นเมื่อใด ก็จะมีโทมนัสเวทนาเกิดร่วมเมื่อนั้น คำว่า ปฏิฆสัมปยุตต์ตั้งประกอบด้วยปฏิฆะ ในที่นี้หมายถึง ความโกรธทุกระดับ ตั้งแต่ระดับละเอียดอ่อนไปจนถึงระดับรุนแรงตั้งแต่ระดับความหงุดหงิดขุ่นเคืองใจไปจนถึงความคับแค้นใจ ความอาฆาตพยาบาท จะรวมอยู่ในคำว่า ปฏิฆะ นี้ ปฏิฆะ แปลตามศัพท์ว่า การโต้กลับ ในภาษาอังกฤษคือ Striking against แปลว่า การโต้กลับ หมายถึงสภาพจิตที่ต่อต้าน Resistance ปฏิเสธ Rejection หรือทำลาย destruction มีลักษณะของความรุนแรง เพราะฉะนั้น มันจึงอยู่คนละฝ่ายกับโลภะ โลภะกับ

โทษะไม่สามารถเกิดร่วมกัน ในจิตดวงเดียวกันได้ ซึ่งจะต้องเกิดอยู่ใน
จิตคนละดวงกัน เพราะเป็นจิตคนละฝ่ายหรือเป็นจิตตรงข้ามกัน
เหมือนน้ำกับไฟ น้ำกับไฟคงไม่อยู่ด้วยกันไม่ได้

โทษมูลจิต ดวงที่ ๑

โทษมูลจิต ดวงที่ ๑ จะเห็นว่า มีปฏิฆะ มีใจไม่ยินดี โทมนัส
ไม่มีการชักชวน

โหมมูลจิต ดวงที่ ๒

๑ / ๓ ๓ ๑ ๑

ส่วนดวงที่ ๒ ก็เหมือนกันต่างกันที่มีการชักชวน โกรธเพราะคนอื่น เช่น คนอื่นมากกระตุ้นให้โกรธ

โหมมูลจิต จิตมีโมหะเป็นมูลราก

ต่อไป โหมมูลจิต จิตที่มีโมหะเป็นมูลรากก็มี ๒ ดวง เช่นเดียวกัน

โมหมูลจิต จิตมีโมหะเป็นมูลราก

- 1. **อุปกษาสหคต วิจิกิจฉาสมฺปยุตฺต**
จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยวิจิกิจฉา
One consciousness, accompanied by equanimity, associated with uncertainty.
- 2. **อุปกษาสหคต อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺต**
จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยอุทฺธจฺจจะ
One consciousness, accompanied by equanimity, associated with restlessness.

จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนาประกอบด้วยวิจิกิจฉาคือ ความลังเลสงสัย ความสงสัยในพระพุทธศาสนาทั้งความสงสัยที่เป็นกิเลสก็มี ไม่เป็นกิเลส หรือความสงสัยที่ดีก็มี เช่น สงสัยว่าไม่เข้าใจในธรรมะของพระพุทธเจ้า ก็สงสัยอยากจะรู้ว่า นี่คืออะไร อันนี้คืออะไร สงสัยเพราะอยากรู้ อันนี้ไม่เป็นปัญหา ไม่เป็นกิเลส แต่ถ้าสงสัยแล้ว มันบั่นทอน ซึ่งเป็นนิเวรณบั่นทอนไม่ให้เกิดความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม อันนั้นเป็นความสงสัยที่เป็นกิเลส เพราะฉะนั้น ความสงสัยในที่นี้เป็นความสงสัยที่ไม่ดี อย่าลืมนะว่า ความสงสัยที่ดีก็มี ในที่นี้ ท่านมุ่งเอาความสงสัยที่ไม่ดี ส่วนจิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยอุทฺธจฺจจะ อุทฺธจฺจจะ แปลว่า ความฟุ้งซ่าน จิตไม่อยู่กับที่ จิตไม่สงบ จิตฟุ้งซ่าน จิตซัดส่าย

ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โมหมูลจิต”

ข้อมูลที่ควรรู้เกี่ยวกับโมหมูลจิต โมหมูลจิต หมายถึง จิตที่มีโมหะหรือความหลงเป็นมูลราก มองในแง่กิเลสที่เป็นมูลราก มีอย่างเดียว คือ มีโมหะเป็นมูลราก มองในแง่เวทนาที่เกิดร่วม มีอย่างเดียว คือ อุเบกขาเวทนา คือมันหลงจนความรู้สึกเหมือนใจเฉย ๆ ไม่เหมือนคนอยากได้นั้น อยากได้นี้

ข้อควรรู้เกี่ยวกับ "โมหมูลจิต"

- โมหมูลจิต หมายถึง จิตที่มีโมหะหรือความหลงเป็นมูลราก
- มองในแง่กิเลสที่เป็นมูลราก มีอย่างเดียว คือ มีโมหะเป็นมูลราก
- มองในแง่เวทนาที่เกิดร่วม มีอย่างเดียว คือ อุเบกขาเวทนา
- มองในแง่กิเลสที่เข้าประกอบ มี ๒ อย่าง คือ วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) และอุทฺธัจจะ (ความฟุ้งซ่าน)
- อุเบกขาเวทนาในโมหมูลจิต กับ ในโลกมูลจิต มีความหมายต่างกัน
 - อุเบกขาเวทนาในโมหมูลจิต รู้สึกเฉยเพราะหลงหรือไม่รู้ตามความเป็นจริง
 - อุเบกขาเวทนาในโลกมูลจิต รู้สึกเฉยเพราะได้ประสบอารมณ์ปานกลาง เป็นต้น

ความรู้สึกมันย่อมจะยินดี เช่น จิตที่มีวิจิกิจฉาหรือจิตที่มีความฟุ้งซ่าน ใจเลื่อนลอย จิตเลื่อนลอย ก็จะมีความรู้สึกเวทนาที่เป็นอุเบกขา กิเลสที่เข้าประกอบมี ๒ อย่าง คือ วิจิกิจฉา ความสงสัย และอุทฺธัจจะ ความฟุ้งซ่าน อุเบกขาเวทนาในโมหมูลจิตกับโลกมูลจิตมีความหมายต่างกัน เราจะเห็นว่า ในโลกมูลจิตก็มีอุเบกขาอยู่ ๔ ดวง ในโลกะก็มีอุเบกขาทั้งสองดวง ถ้ามว่า อุเบกขาในทั้งสองกรณีนี้ต่างกันไหม ชื่อเหมือนกัน แต่ในรายละเอียดในความหมาย น่าจะต่างกัน อุเบกขาเวทนาในโมหมูลจิตรู้สึกเฉยเพราะหลงหรือไม่รู้ตาม

ความเป็นจริง แต่ในโลกมุลจิตรู้สึกเฉยเพราะได้ประสบอารมณ์ที่มันปานกลางคืออารมณ์ที่ไม่เด่นแต่ซาชิน แต่เห็นอะไรชอบถามว่าชอบไหม กิ่งนี้ ๆ แหละ เช่น เราไปซื้อของได้ก็ดี ไม่ได้ก็ได้ รู้สึกอย่างนี้ รู้สึกเฉย ๆ ไม่ถึงกับชอบ ไม่ถึงกับไม่ชอบ รู้สึกเฉย ๆ กับอารมณ์ที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะฉะนั้น รายละเอียดจะไม่เหมือนกัน

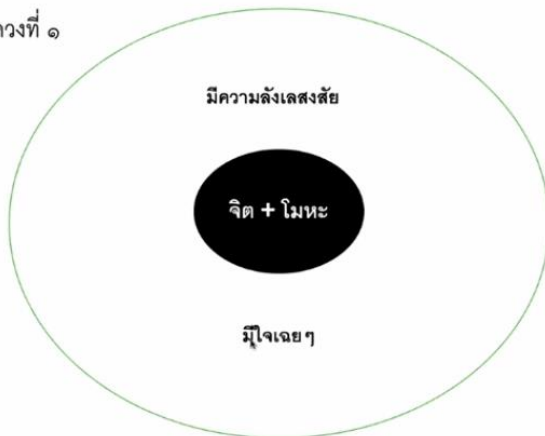
ข้อควรรู้เกี่ยวกับ “โมหมูลจิต”

- “วิจิกิจฉา” (doubt/uncertainty/indecisiveness) ความสงสัยที่เกิดกับโมหมูลจิตนี้ ไม่ใช่ความสงสัยใคร่รู้หรือสงสัยเพื่อแสวงหาความรู้ แต่เป็นความลังเลสงสัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อความก้าวหน้าในธรรม เป็นหนึ่งในนิวรรณ์ ๕ (obstruction)
- “อุทธัจจะ” (restlessness/mental distraction) ความฟุ้งซ่านของจิต ความซัดส่ายไม่สงบนิ่งของจิต
- ตามหลักอภิธรรม อุทธัจจะ เกิดขึ้นกับกุศลจิตทุกดวง แต่ท่านไม่ได้กล่าวถึง เพราะไม่ใช่ปัจจัยเด่น ส่วนกรณีโมหมูลจิตนี้ ท่านกล่าวถึง อุทธัจจะ เพราะเป็นปัจจัยเด่นที่เข้าประกอบกับโมหมูลจิต
- ทั้งโลกมูลจิต และโทสมูลจิต ต้องมีโมหะเกิดร่วมเสมอ ส่วนโมหะสามารถเกิดโดยไม่ต้องมีโลภะและโทสะเกิดร่วมได้

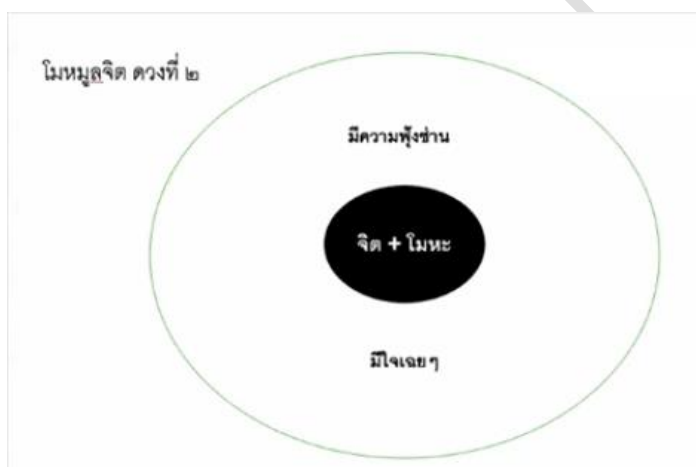
เพื่ ใ้ เติ ม วิ จิ กิ จ ฉ ณา ภา ษา อ ัง ก ฤ ษ ุ วั ฒ ณา ธิ ฏ ฐ ะ ภา ษา อ ัง ก ฤ ษ ุ วั ฒ ณา ธิ ฏ ฐ ะ
 Doubt/Uncertainty/Indecisiveness ความตัดสินใจไม่ได้ ความลังเลสงสัย ความสงสัยที่เกิดกับโมหมูลจิตนี้ ไม่ใช่ความสงสัยใคร่รู้หรือสงสัยเพื่อแสวงหาความรู้ แต่เป็นความลังเลสงสัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางกับความก้าวหน้าในธรรม เป็นหนึ่งในนิวรรณ์ ๕ ซึ่งคำว่านิวรรณ์ แปลว่า อุปสรรคขัดขวาง อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน จิตไม่อยู่นิ่ง ซัดส่ายไปมา ภาษาอังกฤษ เรียกว่า Restlessness/Mental

Distraction ความฟุ้งซ่านของจิต ความซัดส่ายไม่สงบนิ่งของจิต ตามหลักอภิธรรม อุทธัจจะเกิดขึ้นกับอกุศลจิตทุกดวง แต่ท่านไม่ได้กล่าวถึง ที่จริงก็มีในทุกดวง มันไม่ใช่ตัวตน เพราะไม่ใช่ปัจจัยเด่น ส่วนกรณีโมหมูลจิตท่านกล่าวถึงอุทธัจจะเพราะเป็นปัจจัยเด่น ปัจจัยเด่นที่เข้ามาประกอบกับโมหมูลจิต ทั้งโลภมูลจิตและโทสมูลจิตต้องมีโมหะเกิดร่วมเสมอ แต่ไม่ได้พูดถึง ละไว้ ส่วนโมหะสามารถเกิดขึ้นโดยไม่ต้องมีโลภะและโทสะเกิดร่วมก็ได้ เกิดขึ้นเดี่ยว ๆ ได้ด้วยตัวมันเอง แต่โลภะและโทสะนั้นจะเกิดขึ้นได้ แต่มันจะซ่อนตัวอยู่เบื้องหลังไม่ได้ พูดถึง อย่างเช่น คนโลภนั้นมีบทบาทเข้าถึงโลภะได้ หรือคนโกรธก็ เพราะไม่รู้รู้ตามความเป็นจริงถึงโกรธ แต่ถ้ารู้ตามความเป็นจริงก็คงไม่โกรธ

โมหมูลจิต ดวงที่ ๑

นี่คือโมหมูลจิต ดวงที่ ๑ จะเห็นว่าดวงนี้มีเจตสิกเข้าประกอบด้วยความลึกลับสงสัย และมีเวทนาคืออุเบกขาเฉย ๆ ดวงนี้ความฟุ้งซ่านประกอบกันเข้าก็มีเวทนาเฉย ๆ เหมือนกัน

อันนี้เป็นดวงที่ ๒

ก็เวลาก็ใกล้หมดพอดีเหลือ ๕ นาที ก็คิดว่าจบพอดีสำหรับสไลด์ ที่เตรียมมาบรรยาย

ก็โดยสรุปภาพรวมก็คือวันนี้ได้พยายามอธิบายให้เห็นลักษณะร่วมของสรรพสิ่ง มองในจักรวาล เรียกว่าสามัญลักษณะ และลักษณะเฉพาะเจาะจงของแต่ละสิ่งที่ทำให้สิ่งหนึ่งแตกต่างจากสิ่งหนึ่ง มองในแง่ของอภิปธรรม การที่อภิปธรรมแยกจิตของเราออกไป

อย่างละเอียดเป็น ๘๙ ดวงนั้น เป็นการมองในลักษณะของ วิเสสลักษณะ ลักษณะพิเศษที่ทำให้จิตดวงหนึ่งแตกต่างจากจิตดวงหนึ่ง รวมทั้งเจตสิกด้วย

สรุปความ

วันนี้ได้บรรยายถึงโลภมูลจิต โทสมูลจิตและโมหมูลจิต จิตที่มีรากมาจากกิเลสที่เป็นมูลราก ๓ ตระกูลใหญ่ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งเป็นรากฐานของจิตเป็นฝ่ายที่ไม่ดีเรียกว่าอกุศลจิต แต่ละรากนั้นก็แยกย่อยออกไป โลกะจะมีมากน้อย มีถึง ๘ ดวง แล้วก็โทสะมี ๒ ดวง โมหะมี ๒ ดวง นี่ก็คือรากฐานของจิตที่ทำงานอยู่ในจิตของคนที เวียนวายตายเกิดอยู่ในวังวนของสังสารวัฏ ในชีวิตประจำวัน แล้วก็การเรียนรู้เรื่องจิตประเภทต่าง ๆ ก็ช่วยให้เราอธิบายเรื่องกฎแห่งกรรมได้อย่างละเอียดด้วย แล้วก็ก็เป็นเกณฑ์ตัดสินใจให้เราวินิจฉัยได้ว่า ถ้าจิตของเรามีลักษณะแบบนี้ มันเป็นบาปหรือเป็นบุญ หรือเวลาเราตอบคำถามธรรมะ มีคนมาถามเราว่า เขามีความโลภหรือเขาได้กระทำแบบนั้นแบบนี้ เป็นบาปหรือเป็นบุญ บาปน้อยหรือบาปมาก การเรียนอภิธรรมก็จะช่วยให้เรามีเครื่องมืออธิบาย แล้วก็ตัดสินใจได้ว่า อธิบายในแง่ของกฎแห่งกรรมได้ด้วย เพราะฉะนั้น วันนี้ก็สมควรแก่เวลา ก็ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้

จำนวนหน้า